

סדר מצוה יומית מצות המלך

הנקרא סמ"ה - והוא סדר מצות היום
מיוסד ללמוד מצוה אחת בכל יום
מתקנה חד מבעלי התוספות
רבינו יצחק מקורביל בעל הסמ"ק ז"ל

סדר הלימוד לחודש
כסלו תשפ"ג

מאת כ"ק מרן אדמו"ר
הגה"ק בעל משנה הלכות
מאונגוואר זי"ע



דבר המערכת

ברוב חסדים ובשבח ובהודי' להשי"ת שזכינו ויצא לאור מהדורה חדשה ומאירת עינים לספר המצוות מהגה"ק רבינו בעל משנה הלכות מאונגוואר וצוקללה"ה, ה"ה ספר מצות המלך עם פירוש משנה הלכות.

והנה זכו אלפי מאחב"י ללמוד וללמד ולסיים (כמה פעמים) את תרי"ג מצוות ע"פ הסדר בספר מצות המלך, והעידו על עצמם לומדים רבים שכאשר השקיעו כמה דקות ביום ללמוד את ה'מצוה היומית', אותו היום היה נשגב מאד הן מבחינה רוחנית והן מבחינה גשמית.

ב"ה יצא לאור קונטרס חודשי מהמהדורה החדשה לרגל מחזור ל"ז ללימוד המצוות, למען זיכוי הרבים להגדיל תורה ולהאדירה, כפי שהותקן והוסכם ע"י גדולי הרבנים והאדמו"רים מדור הקודם - בוני ורועי כלל ישראל אחרי החורבן, כמובא בהסכמת הספר.

בברכת התורה

מכון משנה הלכות

פרנס החודש - חודש כסלו

הרה"ח ר' אהרן בויס שליט"א

לשמוע שיעור יומי בסדר המצוות

קול אונגוואר:

718-255-9118, 2, 1

להשיג בכל חודש את הקונטרס:

לקבלת הקונטרס ב'אימייל'

וא לשלוח אימייל ל:

MitzvaYomis@gmail.com

לקבלת הקונטרס ב'פאָסט'

(דואר במחיר מזל)

929.387.0384

קריאת גדולי וצדיקי הדור זצוק"ל

לקראת הופעת 'מצות המלך' - מהדורת תשכ"ג

רצוי עד כמה שאפשר שכל אחד מישראל ישתתף ללמוד את המצוה בציבור כפי שהודע בלוח "מצוה יומית" וגדולה מצוה רבים. ובזכות לימוד וקיום המצות נזכה לגאולה שלימה במהרה, בברכת כתיבה וחתימה טובה לכל ישראל.

אברהם יפהן	יעקב יוסף טווערסקי
(ר"מ בית יוסף נאוואהרדק שליט"א)	(כ"ק אדמו"ר מסקווירא שליט"א)
אברהם יהושע העשיל	יעקב קמינצקי
(כ"ק אדמו"ר מקאפישניץ שליט"א)	(ר"מ מתיבתא תורה ודעת שליט"א)
אברהם קלמנוביץ	יצחק הוטנר
(ראש ישיבת מיר שליט"א)	(ר"מ מתיבתא חיים ברלין שליט"א)
אהרן קאטלר	לוי יצחק גרינוואלד
(ראש ישיבת ב"מ גבוה לעקוואד שליט"א)	(גאב"ד צעהלים שליט"א)
אליעזר זוסיא פורטיגאל	משה פיינשטיין
(כ"ק אדמו"ר מסקולען שליט"א)	(ראש ישיבת תפארת ירושלים שליט"א)
גדליה שארר	מרדכי שלמה פריעדמאן
(ר"מ במתיבתא תורה ודעת שליט"א)	(כ"ק אדמו"ר מבויאן שליט"א)
יוסף אליהו בר' אליעזר הענקין	מרדכי שלום יוסף פריעדמאן
(מנהל עזרת תורה שליט"א)	(כ"ק אדמו"ר מסדיגורא שליט"א)
יוסף ברויער מפפד"מ	שלמה הלברשטאם
(רב ור"מ דקהל עדת ישרון שליט"א)	(כ"ק אדמו"ר מבאבוב שליט"א)
יוסף גרינוואלד	שמואל בלאאמוה"ג מוהרש"ב שליט"א
(גאב"ד פאפא שליט"א)	(גאב"ד מאטרסדארף שליט"א)

אודות יזמתו לסדר ענין דמצוה יומית, זאת אומרת שבכל יום ילמדו מצוה אחת ממצות תורתנו וכו' ויהי רצון שייצליח המפעל ויתפשט בחוגים הכי רחבים של עמנו בני ישראל גוי קדוש וכו', בכבוד ובברכת הצלחה בכל האמור

מנחם מענדל שניאורסאהן

(כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש שליט"א)

לוח מצוה יומית

שבת קודש:	ט"ז כסלו
מצוה תקו.	להפריש תרומה
יום ראשון - וישב:	י"ז כסלו
מצוה תקח.	מצות ראשית הגז
יום שני:	י"ח כסלו
מצוה תקט.	משמרות כהונה ולויה
יום שלישי:	י"ט כסלו
מצוה תקי.	שלא לקסום
יום רביעי:	כ' כסלו
מצוה תקיא.	לא לעונן ולכשף
יום חמישי:	כ"א כסלו
מצוה תקיב.	איסור חובר חבר
ערב שבת:	כ"ב כסלו
מצוה תקיג.	שלא לשאול באוב
שבת קודש:	כ"ג כסלו
מצוה תקיד.	איסור ידעוני
יום ראשון - מקין:	כ"ד כסלו
מצוה תקטו.	לא לדרוש למת
יום שני:	כ"ה כסלו
מצוה תקטז.	לשמוע בקול נביא
יום שלישי:	כ"ו כסלו
מצוה תקיז.	לא להתנבא בשקר
יום רביעי:	כ"ז כסלו
מצוה תקיח.	לא להתנבא בע"ז
יום חמישי:	כ"ח כסלו
מצוה תקיט.	לא תגור ממנו
ערב שבת:	כ"ט כסלו
מצוה תקכ.	להבדיל ערי מקלט
שבת קודש:	ל' כסלו
מצוה תקכא.	לא לחוס על רוצח

ערב שבת:	א' כסלו
מצוה תצב.	לא תטע לך אשירה
שבת קודש:	ב' כסלו
מצוה תצג.	שלא להקים מצבה
יום ראשון - ויצא:	ג' כסלו
מצוה תצד.	לא להקריב בעל מום
יום שני:	ד' כסלו
מצוה תצה.	לשמוע לב"ד הגדול
יום שלישי:	ה' כסלו
מצוה תצו.	מצות לא תסור
יום רביעי:	ו' כסלו
מצוה תצז.	למנות מלך מישראל
יום חמישי:	ז' כסלו
מצוה תצח.	שלא להמליך נכרי
ערב שבת:	ח' כסלו
מצוה תצט.	לא ירבה לו סוסים
שבת קודש:	ט' כסלו
מצוה תק.	שלא לשוב מצרימה
יום ראשון - וישלח:	י' כסלו
מצוה תקא.	לא ירבה לו נשים
יום שני:	י"א כסלו
מצוה תקב.	לא ירבה לו כסף
יום שלישי:	י"ב כסלו
מצוה תקג.	שיכתוב המלך ס"ת
יום רביעי:	י"ג כסלו
מצוה תקד.	לא יטול לוי נחלה
יום חמישי:	י"ד כסלו
מצוה תקה.	לא יטול בביזה
ערב שבת:	ט"ו כסלו
מצוה תקו.	מצות זרוע ולחיים

מצוה תצב

שְׁלֹא לְנַטֵּעַ אֵילָן בַּמִּקְדָּשׁ (לא תעשה רפ"ט)

הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְטַע אֵילָנוֹת בַּמִּקְדָּשׁ אוֹ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ, שְׁנֵאמַר (דברים מז, כא) 'לֹא תַטַּע לְךָ אֲשֶׁרָה כָּל עֵץ אֶצֶל מִזְבַּח ה' אֱלֹקֶיךָ, וְאָסוּר לְטַע אֵילָנוֹת אֶצֶל בֵּית הַכֹּהֲנִים.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. הַרְמַב"ם (ספר המצוות לא תעשה יג) כָּתַב מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין בֶּן עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה בְּכַתִּי עֲבוּדָה זָרָה שְׁלָהֶם שֶׁהָיוּ נוֹטְעִין שָׁם אֵילָנוֹת יְפוֹת כְּדֵי לְהַטְעוֹת בְּנֵי אָדָם אַחֲרֶיהָ, וְכֵדֵי לְהַרְחִיק מִמֶּנָּה וְכָל הַדּוֹמָה מִמִּחְשַׁבַּת בְּנֵי אָדָם הַבָּאִים לְעֲבוּדַת הָאֵל בְּרוּךְ הוּא בְּמָקוֹם הַהוּא הַנִּבְחָר נִמְנָעֵנוּ מִלְנַטֵּעַ שָׁם כָּל אֵילָן (ע"י חינוך). וְהַרְמַב"ן (דברים שם) כָּתַב 'כָּל אֵילָן הַנְּטוּעַ עַל פְּתָחֵי בֵּית אֱלֹקִים יִקְרָא אֲשֶׁרָה וְכוּ', יִזְהִיר הַכֹּהֵן שְׁלֹא יַטַּע אֵילָן אֶצֶל מִזְבֵּחַ ה' לְגוֹי וְיִחָשֵׁב שֶׁהוּא כְּבוֹד וְהָדָר לְמִזְבֵּחַ הַשָּׁם, וְאָסַר

משנה הלכות

האכסדראות והסככות היוצאות מהכתלים שהיו במקדש של אבן היו ולא של עץ. והא דאמרו 'לשכת העץ היתה שם', הכוונה שהיה שם בית, ולא אסרו בית של עץ אלא אכסדרה של עץ, ובימה של עץ שהיו עושין למלך בשעת הקהל לשעה היתה, וכן גזוטרטא שהקיפו בעזרת נשים בשמחת בית השואבה לשעתה היתה.

דיני נטיעה. הנוטע אין חילוק בין נטעו גרעין או יחור או אילן, לעולם חייב על הנטיעה, ואפילו חזר ולקטו מן הארץ כיון שנטעו כבר נתחייב ואין צריך קליטה. ויש

תצב) גדרי האיסור נטיעה במקדש. הנוטע אילן אצל המזבח, או בכל העזרה, בין אילן סרק ובין אילן מאכל, אף על פי שעשאו לגוי למקדש ויופי לו, הרי הוא עובר בלאו זה ובעדים והתראה לוקה^א. ונחלקו הפוסקים^ב בהנוטע בהר הבית אי עובר בלאו, ועיין בספרי (פר' שופטים ב) וביראים מצוה ס"ו.

בנין עץ במקדש. ואסור לעשות אכסדראות של עץ במקדש כדרך שעושין בחצירות אע"פ שהוא בבנין ואינו עץ נטוע, והרחקה יתירה הוא שנאמר 'כל עץ, ולכן כל

ח"י סי' קס"ג. **תצב) א.** רמב"ם הל' עכו"ם פ"ו ה"ט. **ב.** רמב"ם וכוף משנה שם. ראב"ד הל' בית הבחירה פ"א ה"ט. מנחת חינוך. **ג.** רמב"ם הל' עכו"ם שם ה"י. **ד.** ראב"ד וכוף משנה שם. ועיין ראב"ד הל' בית הבחירה שם. **ה.** מנחת חינוך.

אותו שהוא מנהג עכו"ם לטעת אילנות בפתחי בתי עכו"ם שלָהֶם'. ומזה הפעם נמי אסור נטיעת האילן אצל בית הכנסת להרחיק מדומה להם בבית תפלתם. ודרשו חז"ל (סנהדרין ז): 'כל המעמיד דין שאינו הגון כאלו נוטע אֲשֶׁרָה אצל המזבח', והבאור בזה כי כאשר נוטע אֲשֶׁרָה היא הולכת וצומחת וגדלה ליום, בן רעת הדין בלתי הגון יהיה בן, כי מתחיל במעוט ותהיה רעתו הולכת וגדלה, כי יתחיל מהכר פנים ועוד מעט יטה משפט ויקח שחד ויצדיק את החיב ויחיב את הזכאי, וגורם חס וחסלילה רעה לישראל (אלשיך טו, כא-כב).

מס' תמיד כח: ספרי פ' שופטים ב, רמב"ם הל' עכו"ם פ"ו, ספר המצוות לא תעשה י"א ו"ג, כמ"ג לאוין מ"א מ"ד, כמ"ק ס' קפ"ג, יורה דעה ס' קמ"ה.

מצוה תצנ

שלא להקים מצבה (לא תעשה ר"צ)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא להקים מצבה בשום מקום אפלו לה', שְׁנַאֲמַר (דברים טו, כב) 'ולא תקים לך מצבה אשר שֵׁנָא ה' אֱלֹהֶיךָ'.

משנה הלכות

שם, ויש להזהיר על זה בבתי כנסיות חרדים במדינה זו, בפרט שהרבה מתחדשים ובונים ונוטעים אילנות אצל הבית הכנסת שהוא אסור וחייב לעקור. ונוהג בזמן הבית, ובזמן הזה תלוי במחלוקת הרמב"ם והראב"ד" אי קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולעתיד לבוא במהרה בימינו, ולענין בתי כנסיות נוהג גם בזמן הזה בזכרים ונקבות.

תצנ) גדר האיסור. המקום מצבה אפילו לעבוד את ה' עליה, לוקה^א.

להסתפק אי הוציאו בתוך כדי דיבור אי חייב. ופשוט דאם נטע אילן יבש שאינו ראוי לקלוט שאינו חייב אבל אסור מדרבנן^ב.

איסורים דרבנן ושאר פרטים. הבונה בית בהר הבית נחלקו הראשונים ז"ל אי חייב דאורייתא^א. ופסק בשו"ת מהר"ם שי"ק (או"ח סי' ע"ח-ע"ט) שאסור לנטוע אילנות אצל בית הכנסת, והביא שכן פסק גם הגאון רבינו עקיבא איגר זצ"ל, ופסק שם שאם עברו ונטעו חייבים לעקור אותם עיין

ו. כמו בונה בית ברמב"ם שם. ז. רמב"ם וראב"ד הל' בית הבחירה שם. ועיין מנחת חינוך. ח. הל' בית הבחירה פ"ו הי"ד. **תצנ) א.** רמב"ם הל' עכו"ם פ"ו ה"ו.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי הַפֶּשֶׁט כָּתַב הַרְמַב"ם (הל' עכו"ם פ"ו ה"ו) שֶׁהִיא מְנַהֵג הָעוֹבְדִים עֲבוּדָה זָרָה לְבָנוֹת בְּנֵי גְבוּהַ שֶׁל אֲבָנִים אוֹ שֶׁל עֶפֶר וְלִהְתַּקְּפֵץ עֲלֵיו לְעֲבוּדָתָם הָרָעָה, וְלִכֵּן הִרְחִיקָנוּ הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה כְמוֹהוּ אֲנַחְנוּ אֲפִלּוּ לְעֵבֶד הָאֵל בְּרוּךְ הוּא כְּדִי לְהִרְחִיק וְלִהְשִׁיבָת כָּל עֵינֵי עֲבוּדָה זָרָה מִבֵּין עֵינֵינוּ וּמִמַּחְשְׁבוֹתֵינוּ, כְּפָטֵם שֶׁפָּתַכְנוּ בְּסִמּוּךְ בְּנִטְיַעַת הָאֵילָן (ע"ו חינוך). וְאִף עַל פִּי שִׁיעֵקֵב אֲבִינוּ הִקִּים מִצְוָה כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב (בראשית כח, יח) 'וַיִּשֶׂם אֹתָהּ מִצְוָה וַיִּצַק שָׁמֶן עַל רֵאשָׁהּ, כָּבֵד אֶמְרוּי אֱהוּבָה הִיְתָה לְמָקוֹם בְּזִמְן הָאֲבוֹת וּבְבוֹאֵם לְאָרֶץ נֶאֱסְרָה עֲלֵיהֶם הַמִּצְוָה מִפְּנֵי שֶׁשָּׂמוּ אוֹתָהּ הַכֹּנְעָנִים לָהֶם לְחֶק, וְהַמְזַבְחוֹת לֹא הִחְזִיקוּ בָהֶם כָּל כָּף וְלִכֵּן לֹא אָסַר הַכָּתוּב, אוֹ שֶׁלֹּא רָצָה לְאָסוֹר הַכֹּל וְהַשְּׂאִיר הַמְזַבֵּחַ שְׂרָאוּי לְנִסְךְ וְלִקְרַבְנוֹת (רמב"ן דברים שם. ומעמי המצות (לר"מ הכבלי) לא תעשה רפא).

מראה מקומות עיין מצוה תצ"ב.

משנה הלכות

מה הוא מצבה. ונחלקו הפוסקים בפירוש מצבה, דעת רש"י בפר' שופטים (דברים טז, כב) שהיא מצבת אבן אחת, ובפ' ראה בפסוק (דברים יב, ג) 'ונתצתם את מזבחותם', פ' 'מזבח' של אבנים הרבה, 'מצבה' של אבן אחת, וכן כתב היראים 'מצבה אבן אחת כדכתיב (בראשית לה, יד) 'מצבת אבן', וכדבריהם מפורש בירושלמי (עבודה זרה פ"ד ה"ד) 'א"ר יוחנן מצבה כל שהיא יחידית, מזבח כל שאבניו מרובות', והרמב"ם¹ כתב 'מצבה שאסרה תורה היא בנין שהכל מתקבצין אצלה, ועיין בלחם משנה. והחינוך פ' בדברי הרמב"ם שהיא בנין גבוה של אבנים או של עפר, ומשמע דסבירא ליה שהיא מאבנים הרבה, והרמב"ן פר' ויצא

(בראשית כח, יח) כתב "וישם אותה מצבה" כבר פירשו רבותינו ההפרש שבין מצבה למזבח שהמצבה אבן אחת והמזבח אבנים הרבה, וכן פ' עוד בפר' שופטים כאן, והמנחת חינוך עבר על כל זה בקיצור דהרמב"ם לא פ' כרש"י, ולא הרגיש דבאמת לאו רש"י הוא אלא דברי חז"ל הם. ובאמת כי לולי דמסתפינא בלשון הרמב"ם ז"ל היה אפשר לפרש שהוא אבן אחת, ונעשית כבנין שהכל מתקבצין אצלה, אבל לשון החינוך תמוה.

טעם היתר מזבח ושאר פרטים. והרמב"ן ז"ל הקשה להטעם שנאסרה המצבה משום דנעשית חוק לכנענים, אם כן מזבח נמי ליתסר, ותירץ שהקדוש ברוך הוא

ג. ע"ע ספר המצוות לרמב"ם לא תעשה יב. ג. ראה רש"י דברים שם. ד. שם.

מצוה תצד

שְׁלֵא נִקְרִיב קִרְבָּן בְּהֵמָה בַּעַל מוֹם עוֹבֵר (לא תַעֲשֶׂה רֵצ"א)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא לְהִקְרִיב קִרְבָּן מִבְּהֵמָה שְׂיִישׁ בָּהּ מוֹם, וְאִפְלוּ הוּא מוֹם עוֹבֵר, שְׁנַאֲמַר (דברים יז, א) 'לֹא תִזְבַּח לַה' אֱלֹקֶיךָ שׂוֹר וְשֵׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוֹם'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי הָיִל תְּמִים דַּעוֹת הוּא, וְהָאָדָם אֲשֶׁר חָטָא נַעֲשֶׂה בַּעַל מוֹם שְׁפָנַע בְּנִשְׁמָתוֹ, וַיָּבֵא הַשָּׁלֵם וַיִּכְפַּר עַל הַבַּעַל מוֹם, אֲבָל אִיךָ יָבֵא הַבַּעַל מוֹם וַיִּכְפַּר עַל בַּעַל מוֹם, וְלִכֵּן אֵין רְאוּי לְהִקְרִיבוֹ. וּמִזֶּה יִשָּׂא הַחוּטָא קַל וְחֹמֶר בְּעַצְמוֹ, אִם עַל מוֹם כָּל דֵּהוּא בְּגוֹף בְּהֵמָה שְׂהוּא

משנה הלכות

שאינה מצרית, מים היורדין בעין בהמה ואינם קבועין, סגורים שאינם קבועים. והרמב"ן ז"ל השיג על הרמב"ם גם בלאו זה ולא מנאה בלאו בפני עצמו, דהוא בכלל הלאוים שבפר' אמור לענין מום קבוע. והעובר על לאו זה עובר עוד על עשה ד'תמים יהיה'.

השאיר המזבח שהוא צורך הקרבנות אשר הוא יתברך צוה בהם והיו נחת רוח לפניו שאמר ונעשה רצונו עיין שם, וכן פי' בפר' ויצא. ונוהג לאו זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, והעובר ומקים מצבה אפילו בזמן הזה ואפילו לעבוד עליה לה' חייב מלקות.

עובר בעלת מום לענין פדיון. מה בין בעלת מום קבוע לבעלת מום עובר, שבעלת מום קבוע אם ילדה והיא קודש הולד יפדה ויצא לחולין, אע"פ שהוא תמים כדי שלא יהא טפל חמור מן העיקר, ואם נתעברה קודם שנפדה וילדה אחר הפדיון הולד חולין, ואם מתה קודם שתפדה נפדית אחר שתמות שהרי לא חלה קדושה גמורה על גופה אלא על דמיה מפני שהיתה בעלת מום קבוע, אבל המקדיש בעלת מום עובר או

תצד) גדרי האיסור. כהן המקריב בהמה בעלת מום על המזבח לוקה, ואחד השוחט, ואחד הזורק, ואחד המקטיר אימורי בעל מום עובר על המזבח לוקה, נמצאת למד שאם הקדיש בעל מום עובר ושחטו וזרק דמו והקטיר אימוריו לוקה ארבעה מלקיות אם התרו אותו עליהם^א, ועיין לעיל (מצוות רפ"ה רפז-רפח-רפט-רצ).
מומין העוברים. ואלו הן מומין העוברים הפוסלים בבהמה, גרב לח, חזזית

תצד) א. רמב"ם הל' איסורי מזבח פ"א ה"ד-ה. **ב.** שם פ"ב ה"ז. **ג.** רמב"ם שם פ"א ה"א. מנחת חינוך.

עוֹבֵר וְהוֹלֵךְ וְנִתְרַפָּא פְּסָלָה הַתּוֹרָה לְהַקְרִיבָה לְמַעַלָּה, אָדָם שֶׁחָטָא וּפָגַם בְּנַפְשׁוֹ וְנִעְשָׂה בְּעַל מוֹם וְאִינוּ עוֹבֵר לְעוֹלָם עַד שְׁיָשׁוּב עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שִׁדְדָה מְלַהֲתָקֵרֵב לָהּ, וְיִתֵּן אֵל לְבוֹ לְתַקֵּן אֶת אֲשֶׁר עָוִת, וְיִשְׁתַּדֵּל לְמִצְא רְפוּאָה לְאוֹתוֹ אִיכָר שֶׁנֶּפֶל בּוֹ מוֹם הַחָטָא לְהָשִׁיבוֹ אֵל כְּנֹו בְּהַתְּוֹדוֹתוֹ בְּדַמְעוֹת שְׁלִישׁ עַד שְׁיָשׁוּב ה' וִירַחֲמֵהוּ וְיַחְזֹר וְיִכְנִיסֵהוּ לְמַחְצָתוֹ, וְיִתְעַלָּה בְּמַעַלָּה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (בְּרֻכּוֹת ל"ד): 'בְּמָקוֹם שֶׁפְּעַל תְּשׁוּבָה עוֹמֵד אֵין צְדִיק גָּמוּר יָכוֹל לְעַמְד' (עיין טעמי מצות (לר"מ הכבלי) לא תעשה רפג).

ספרי פ'ר' שופטים ד, רמב"ם הל' איסורי המזבח פ"א, ספר המצוות לא תעשה צ"ה, והסמ"ג לאוין שי"ג כ"ל שם, וכן בס' ש"טו.

מצוה תצה

לְשִׁמְעַת לְבַיִת דִּין הַגְּדוֹל (מצוה עשה ר"ד)

צְנִיָּה הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא לְשִׁמְעַת לְבַיִת דִּין הַגְּדוֹל וְלַעֲשׂוֹת כָּל מַה שְׁיִצְוֶנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז, י"א) 'וְעָשִׂיתָ. עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךְ וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לָךְ תַּעֲשֶׂה'.

משנה הלכות

שְׁבִירוּשָׁלַיִם. קיום המצוה, בית דין הגדול שבירושלים היושבין בלשכת הגזית (עיין לעיל מצוה תצ"א) הם עיקר תורה שבעל פה, והם עמודי ההוראה ומהם חוק ומשפט יוצא לכל בני ישראל, ועליהן הבטיחה התורה שנאמר (דברים יז, יא) 'על פי התורה אשר יורוך', וכל המאמין במשה רבינו ובתורתו חייב לסמוך מעשה הדת בפירוש הקבלה עליהן ולישען עליהן*. ואחד דברים שלמדו אותן מפי השמועה והם תורה שבעל פה,

תמימה שהקדישה ונולד לה מום קבוע, אם מתה קודם שתפדה תקבר כשאר קדשים התמימים מפני שהיא צריכה העמדה והערכה, ואם נשחטה קודם שתפדה נפדית כל זמן שהיא מפרקסת (לדעת הרמב"ם, והתוס"י חולקין) ותאכל, ואם ילדה יקריב ולדה". ונוהג בזמן הבית ובירושלים בזכרים ונקבות שהשחיטה כשרה בזרים ולענין זריקה והקטרה בזכרי כהונה.

תצה) לסמוך על בית דין הגדול

ד. ב"ק עו. ד"ה שחיטה שאינה ראויה, חולין פד. ד"ה בעינין העמדה והערכה, בכורות לב. ד"ה הא לאחר שחיטה נגאל. ה. רמב"ם שם פ"א הי"א. א. רמב"ם הל' ממרים פ"א ה"א.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שְׂדֵעוֹת בְּנֵי אָדָם מְשֻׁנִים כְּמוֹ שְׂאֲמָרוֹ (עיין ברכות נח).
 'כְּשֵׁם שֶׁפְּרָצוּפוֹתֵיהֶם אֵינָם שְׁוֹת כֶּךָ דְּעוֹתֵיהֶם אֵינָן שְׁוֹת', וְאִם
 לֹא יִהְיֶה לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל בֵּית דִּין אֶחָד קָבוע וּמֵיחָד עַל מִי לְסַמְךָ הִיְתָה
 נַעֲשִׂית תּוֹרַתְנוּ חֵם וְחֻלְיָה כַּמָּה תּוֹרוֹת וְלֹא הִיָּה קִיּוֹם לְמִצְוָה מִן הַמִּצְוֹת,
 כִּי בְּכָל זְמַן הָיוּ מִתְחַדְּשִׁים דְּבָרִים מְשֻׁנִים לְפִי הַדְּעוֹת הַמְשֻׁנוֹת אֲשֶׁר הָיָה
 נִדְמָה לְכָל אֶחָד לְפָרֵשׁ לְפִי שְׂכָלוֹ בְּדָבָרִים אֲשֶׁר אֵינָם מִפְּרָשִׁים אֶפְלוּ
 בַּתּוֹרָה שֶׁבַעֲלֵ פֶה, וְלֹא הָיִינוּ יוֹדְעִים אֶמְתוֹתָם וְכֵן הַתְּקִנּוֹת וְהַגְּזָרוֹת. וּמִזֶּה
 הַטַּעַם חִיְבָה תּוֹרָה לְזָקֵן מִמָּרָא מִיְתָה שְׁלֵא יִהְיוּ נִמְשָׁכִין אַחֲרָיו וַיִּבְאוּ לְכַפֵּר
 בַּתּוֹרָה, כְּאֲשֶׁר עָשׂוּ שְׁחִיקֵי טְמִיא צְדוּק וּבִיתוֹם, וְכֵאֲשֶׁר עָשָׂה הַנוֹצְרִי (שם
 רְשָׁעִים יִרְקָב) אֲשֶׁר עֲדִין עֲוֹנוֹתָיו גּוֹרְמִין כַּמָּה צְרוֹת לְעַם קְדוֹשׁ, וּמִי שְׂאֵינוּ

משנה הלכות

שיסכימו כולם או יעמדו למנין וילכו אחר הרוב וכן ההלכה מאותו היום, והמיעוט מחוייבים לעשות כהרוב, משבטלו בית דין הגדול רבתה המחלוקת בישראל¹.

בזמן הזה. שני בתי דינין או שני חכמים שנחלקו בזמן הזה ואינך יודע להיכן הדין נוטה, בשל תורה הלך אחר המחמיר, ובשל סופרים הלך אחר המיקל², והוא ששויין בחכמה או בדומה לו, ואם לאו הולכין בתר הגדול בתורה³. שנים שנתעצמו בדין ואחד אומר נעלה לבית דין הגדול כופין אותו ודן בעירו⁴. אבל אם המלוה אמר נלך לבית דין הגדול כופין את הלואה לכך⁵, ויש אומרים דבית דין חשוב בכל דור ודור מיקרי בית דין הגדול, ומקומות שיש בהם חכמים גדולים

ואחד דברים שלמדו אותן ממידות שהתורה נדרשת בהן, ואחד דברים שהיו סייג לתורה, והתקנות והגזירות והמנהגים כפי צורך השעה שיורו בהן לרבים כדי לחזק הדת ולתקן העולם, מצות עשה לשמוע להם⁶.

דרך בירור מחלוקת בזמן בית דין הגדול. כשהיה בית דין הגדול קיים לא היתה מחלוקת בישראל, וכל דין שנולד בו ספק שואל אדם לבית דין שבעירו, ואם לא ידעו אז הבית דין או שלוחי הבית דין עולים לירושלים ושואלין לבית דין שבהר הבית, אם לא ידעו הכל באו לבית דין שבפתח העזרה, ואם לא ידעו הכל באו ללשכת הגזית לבית דין הגדול, אם היה מקובל אצלם הלכה זו חותכין הדין, ואם לאו דנין בשעתו שם עד

ג. ע"ע בחינוך מצוה תצו, ובאלה המצוות (חאגיז) שם. ג. שם ה"ב. ד. שם ה"ד. ה. שם ה"ה. ו. לחם משנה שם, דלא ככסף משנה. ז. רמב"ם הל' סנהדרין פ"ו ה"ו. חו"מ סי' י"ד ס"א. ת. רמב"ם שם ה"ז. חו"מ שם.

מוֹדָה בַּתּוֹרָה שֶׁבְעַל פֶּה הָרִי הוּא מִיָּן, וְכָל הַחֹלֵק אוֹ הַסּוֹתֵר דָּבָר גָּדוֹל אוֹ קָטָן אוֹ מְלֻגֵּג עַל אוֹת אַחַת מִהַתְלַמּוּד הָרִי הוּא חוֹלֵק עַל הַקְּבָלָה וְדִינוֹ כְּדִין הַמִּיָּיִן שֶׁיֵּצְאוּ מִכָּלֵל יִשְׂרָאֵל, וְלִכֵּן חִיבָה הַתּוֹרָה לְשִׁמְעַ אֶל הַבֵּית דִּין הַגָּדוֹל וְלָהֶם דְּבַר הַמְּשֻׁפָּט (עֵיִן אֱלֹה הַמְּצוֹת (חֲאנִיז) מְצוּה תְּצַה).

סנהדרין פו: רמב"ם הל' ממרים, ספר המצוות מצות עשה קע"ד לא תעשה שי"ב, סמ"ג עשין קי"א לאוין רי"ז, חושן משפט סי' י"ד.

מצוה תצו

שְׁלֵא לְחַלֵּק עַל בְּעָלֵי הַקְּבָלָה (לֹא תַעֲשֶׂה רַצ"ב)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְעַם קְדָשׁוֹ שְׁלֵא לְחַלֵּק עַל בְּעָלֵי קְבָלָה וְלֹא לְשַׁנּוֹת אֶת דְּבָרֵיהֶם בְּכָל עֲנִינֵי הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז, יא) 'לֹא תִסּוֹר מִן הַדְּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ יָמִין וּשְׂמֹאל'.

משנה הלכות

בלא תעשה, לבד העשה דלעיל (מצוה תצ"ה), ואין לוקין על לאו זה מפני שניתן לאזהרת מיתת בית דין בזקן ממרא^א, זולת כי הוא לאו שאין בו מעשה. ודעת הרמב"ן בהשגות^ב דעל מצוות דרבנן ליכא לא תעשה דאורייתא, והדברים עתיקים, מיהו עובר מדרבנן.

דיני זקן ממרא. העובר על לאו זה ד'לא תסור' אין לו דין זקן ממרא עד שיהא חולק על הבית דין הגדול, ויהיה חכם סמוך בסנהדרין והגיע להוראה, ויחלוק עליהם בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, ובין שהוא מיקל והם מחמירין ובין שהוא מחמיר והם מקילין, ויורה לעשות כהוראתו או יעשה בעצמו מעשה כפי הוראתו, ואפילו הוא גדול

מומחים לרבים אם אמר המלוה נלך למקום פלוני, כופין את הלוה והולך עמו^ט. ויש אומרים דלטענת נילך אין חילוק בין לזה למלוה, מיהו בזמן הזה נהגו שכל זמן שיש בית דין בעיר אין אחד יכול לכופו חברו לילך לבית דין אחר^י. ונוהג מצוה זו בזמן שבית דין הגדול בירושלים בזכרים ונקבות, ובכלל המצוה לשמוע בכל זמן אל חכמי האמת הגדולים בחכמת התורה וביראת ה' טהורה^י.

תצו) גדרי הלאו. כל מי שאינו עושה כהוראת הבית דין הגדול שבירושלים שלמדו דבר בפירוש התורה, או אפילו במילי דרבנן כגון גזירות ותקנות ומנהגות, ואומר שאין הוראתם אמיתית, עובר

ט. חו"מ שם. י. שם ברמ"א. יא. חינוך. תצו) א. רמב"ם הל' ממרים פ"א ה"ב. ב. לספר המצוות שורש הראשון, והוא בלחם משנה שם.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כי קיום התורה תלוי בקבלה האמתית, וזולת הקבלה אי אפשר לבא למכון, ורב מעשי בני אדם תלויים בקבלה מאבותיהם ורבותיהם, וכל שפן פרושי התורה והמצות, שאם לא נסמך על הקבלה שקבלנו, ש'בראשית' פרושו בקדמיון, נסכים לפרש 'בראשית' לבסוף, וכן בכל התבות ולשונות שבתורה והמעשים, נמצא מהפך הקערה על פיה ועוקר הכל, וכל הלכות למשה מסיני ותורה שבעל פה הכל תלוי בקבלה. והוציאו הכתוב בלשון 'לא תסור' כי החולק על הקבלה מסיר עצמו ואחרים מהאמת המקבל לחכמינו הקדמונים עליהם השלום בחכמת אלקית השלמה, ויגעו לילות פנים להבין עמק פרושה על פי הקבלה האמתית ורוח הקדש שהופיע עליהם, ואם נפתה אחר מחשבותינו ועניות דעתנו לא נצלח לבל. ובא הצווי אפלו יאמרו על ימין שהוא שמאל או להפוך לא נסור מדבריהם, שלא יעשה כל אחד כפי דעתו ויגרם לחרבן הדת (עיין חינוך). ומיהו הבטיח לנו השם שישגיח על הבית דין ואור ה' חופף עליהם שלא יטעו במקום הקדוש (עיין טעמי מצות (לר"מ הכבלי) מצות עשה רה).

מראה מקומות עיין מצוה תצ"ה.

משנה הלכות

לעשות דנין אותו וממיתין אותו בירושלים בחול המועד פסח או סוכות או ביום אחר עצרת, כדי שכל ישראל ישמעו ויראו¹. זקן ממרא מתודה בשעת מיתה ויש לו חלק לעולם הבא².

הכופר בתורה שבעל פה. אבל מי שאינו מודה בתורה שבעל פה אינו זקן ממרא האמור בתורה אלא הוא בכלל

בחכמה מראש סנהדרין, ואפילו אמר כך קבלתי מרבתי והם אומרים כך נראה בעינינו ואינו חוזר בו, הרי זה זקן ממרא ומיתתו בחנק, אבל אם היה תלמיד שלא הגיע להוראה והורה, ואפילו עשה מעשה פטור ממיתה³. מצאם חוץ ללשכת הגזית והמרה עליהם פטור⁴. זקן ממרא דנין אותו בבית דין שבעירו, ואין צריך התראה אלא עדים שבאו ואמרו שראו שעשה כפי הוראתו או שהורה

ג. רמב"ם שם פ"ג ה"ה. ד. שם ה"ז. ה. שם ה"ח. ו. שם ה"ד.

מצוה תצו

למנות מלך מישראל (מצות עשה ר"ה)

צוה הקדוש ברוך הוא לעם קדשו למנות מלך מישראל, שנאמר (דברים יז, טו) 'שום תשים עליך מלך וגו' מקרב אחיך'.

משרשי המצוה. מה שאמרו (אבות פ"ג מ"ב) 'הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו' (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה רז). והתועלת הנמצא לעם בהיות עליהם איש אחד לראש וקצין ברור הוא כי לא יתקיים קיום האמה זולת זה, וכך שכן מלך ישראל שנתמנה ברצון הבורא יתברך שמו (עיין חינוך). גם כי

משנה הלכות

ככל ירושת התורה (עיין לעיל מצוה ת), הניח בן קטן משמרין לו המלוכה, ולעולם הבן הגדול קודם לבן הקטן ממנו, וכן הדין בכל השררות שממנין בישראל שהמתמנה זכה באחת מהן זכו בניו אחריו עד עולם, ובתנאי שיהיו בנו ממלא מקום אבותיו ביראת חטא, אף על פי שאינו גדול בחכמה, לא היה ירא חטא אפילו היה חכם גדול אין ממנין אותו בשום מינוי מן המינוין שבישראל, ומצוה לשנאותו². ונחלקו הפוסקים אי בן יורש את אביו ברבנות, ועיין למרן זקניי בבית שערים ביורה דעה (סי' של"ד) בירור גדול ואמיתי בזה, וגם אי הבן יכול למחול על מינויו, ואי בן מלך אם לא רצו בו העם בוחרין בו בעל כרחך ועוד כמה ענינים. ואין מעמידין אשה למלך שנאמר 'מלך' ולא מלכה³, ובמנחת חינוך נסתפק

האפיקורסין המינים, והוא מן המורידין ולא מעלין¹, ואין לו חלק לעולם הבא⁴. ונוהגת מצוה זו לענין זקן ממרא בזמן הבית, ולענין חיוב לשמוע ולא להסיר מדברי חכמי ישראל הקודמים, וחכמי הדור וגדולינו ושופטינו בחכמת התורה בכל דור ודור, ובכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

תצו) מינוי המלך. מצות עשה כשבני ישראל על אדמתן למנות עלינו מלך מישראל, ואין מעמידין מלך בתחילה אלא על פי בית דין של שבעים זקנים ועל פי נביא⁵. מושחין אותו בשמן המשחה, עיין לעיל (מצוה ק"ז).

ירושת המלכות. והמלך מוריש ממשלתו לבניו אם יש לו, אין לו בנים חוזר המלוכה לאחים אם יש לו, ומאחים ולמעלה

ז. שם ה"א-ב. ח. רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ו וה"ח. תצו) א. רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ג. ב. שם ה"ז. ג. שם ה"ה.

בְּאֵר הַפְּתוּב (דברים שם יט) הַתּוֹעֵלֶת 'לְמַעַן יִלְמַד לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹקָיו לְשֹׁמֵר אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשׂוֹתָם, וְצִרִיף לְהִיּוֹת מוֹרָאוֹ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל. וְלִפִּי שֶׁהַמֶּלֶךְ יִכּוֹל לְהַעֲלוֹת עַל דַּעְתּוֹ שְׂמֵאֲחֵר שְׂזֻכָּה לְמַלְכוּת וּמוֹרָם מִכָּל עַם בְּמַעֲלָה וּגְדֻלָּה, אָזִי יִתְנַאֵה וַיִּטֵּה מִדְרָכֵי הַתּוֹרָה כְּדִין מֶלֶךְ פּוֹרֵץ גְּדָר בְּחֻקֵי הַמְּדִינָה, בָּא הַצּוּוִי עָלָיו (דברים שם כ) 'לְבַלְתִּי רוּם לָבֹו מֵאֲחָיו וּלְבַלְתִּי סוּר מִן הַמִּצְוָה יְמִין וּשְׂמֹאל', כִּי מִשְׁפָּטֵי ה' צָדְקוֹ יַחֲדוּי כְּקָטָן כְּגֹדֹל אֱלֹוֹ יִשְׁמְעוּ, וְעַל יָדֵי זֶה יִזְכֶּה לְהֶאֱרִיף יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ, וּמִכֻּלֵּל הֵן אֶתָּה שׁוֹמֵעַ לָאוֹ (ע"ן אורות המצות מצוה תצד).

יבמות מה: סוטה מא: סנהדרין יט: כ: כריתות ה: רמב"ם הל' מלכים פ"א, ספר המצוות מצות עשה קנ"ז לא תעשה שם"ב, סמ"ג עשין קי"ד לאוין רכ"א.

משנה הלכות

במלך שלא הניח רק בת אפשר דירשת המלוכה כדין שאר ירושה, ואישתמיטתיה במחילת כבוד תורתו דברי הרמב"ם שכתב 'ולא המלכות בלבד אלא כל השררות וכו', כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות והרי המלכות לו ולבניו הזכרים עד עולם, ומפורש כתב 'לבניו הזכרים' וכן כתב לענין שאר מינויין לבנו, ולא כתב לבניו זה פשוט. ולא זוכה אלא לבניו הכשרים.'

אלמנותו או גרושתו^ט, ולא חולצין ולא מיבמין לאשתו. אין רואין אותו ערום וכיוצא בזה, אם מחל על כבודו אין כבודו מחול^ז. ומיהו צריך לכבד לומדי תורה ולא ינהג גסות^ז. מלכי בית דוד יושבין בעזרה^ז. ועומד לפני כהן גדול^ז. ולעולם יתנהג בענוה לראות ביעקב עמו כרועה עדרו ירעה, בזרועו יקבץ טלאים ובחיקו ישאם^ט. ונוהגת בזמן שישראל על אדמתם, ותחזינה עינינו במהרה בשוכר לציון ברחמים ויתגלה לנו מלך המשיח מזרע דוד המלך וימלוך עלינו ועל כל העולם עד עולם.

כבוד המלך. וכבוד גדול נוהגין במלך, אין משתמשין באחד מכליו^ז, ואין נושאים

ד. ע"פ תהלים יט, י. ה. ע"פ דברים שם. ו. שם ה"ז. ז. שם. ח. שם פ"ב ה"א. ט. שם ה"ב. י. רדב"ז שם ע"פ הש"ס סנהדרין יח. יא. רמב"ם שם פ"ב ה"ג. יב. שם ה"ה. יג. שם ה"ד. יד. שם ה"ה. טו. שם ה"ו.

מצוה תצח

שְׁלֹא לְהִקָּיֵם מֶלֶךְ שְׁלֹא מִיִּשְׂרָאֵל (לא תַעֲשֶׂה רִצָּנִי)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְמַנּוֹת עָלֵינוּ מֶלֶךְ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה מְזַרַע יִשְׂרָאֵל, שְׁנַאֲמַר (דברים יז, טו) 'לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נְכָרִי אֲשֶׁר לֹא אַחִיךָ הוּא'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמְצָנָה. גְּלוּי לְכֹל רוּאֵי שְׁמֵשׁ כִּי לִהְיוֹת מֶלֶךְ רֹאשׁ הָאָמָה צָרִיךְ לִהְיוֹת עַל כָּל פְּנִימִים חֶלֶק מֵהֶם וּמְמַבְחָרִים שְׂבָהֶם, וְשִׁיחֵיהָ אֶהְבֵּת הָאָמָה קְבוּעָה אֶצְלוֹ בְּעִבּוֹתוֹת שֶׁל בְּרָזֶל שְׁלֹא תִתְנַתֵּק לְעוֹלָם, וְיִלְחֶם מְלַחְמוֹתֵיהֶם וְיִסְכֵּן נַפְשׁוֹ בְּשִׁבְלֵם אִם יִצְטָרֵךְ לָזֶה, כִּי בּוֹ תִלּוּי כָּל הָאָמָה,

משנה הלכות

תצח) גדרי האיסור. אסור להעמיד מלך שאינו מזרע ישראל אפילו הוא גר לאחר כמה דורות, ואם היתה אמו מישראל מותר, ולא למלכות בלבד אמרו אלא לכל שררות שבישראל, לא שר צבא ולא שר חמישים ולא שר עשרה, ואפילו לא ממונה על אמת המים שמחלק ממנה מים לשדות, ואין צריך לומר דיין או נשיא שלא יהא אלא מזרע ישראל^א.

באביו מישראל. וכתבו התוס' (יבמות קב. ד"ה לענין חליצה) והכסף משנה דכל שכן אם היה אביו מישראל דממנים אף על פי שאין אמו מישראל, ובזה ניחא האיך מלך רחבעם שהיה בן נעמה העמונית, והנודע ביהודה^ב תירץ בזה דרק בתחילה אסור אבל בירושה שפיר דמי ד'שום תשים' כתיב, והא לא הוה שימה.

אומנות מבוזה. ועוד אמרו (קידושין פב.) אין מעמידין מלך למי שהוא קצב או ספר או בלן או בורסקי, לא מפני שהן פסולין למלכות אלא מפני שאומנותן קלה ובזויה ומזלזלין בהן העם לעולם, ומי שיעשה מלאכה זו אפילו יום אחד נפסל לשררות אלו לעולם^ג.

כללים. וכבר זכה דוד וזרעו הזכרים במלכות ישראל לעולם ואין בידינו לשנותה לעולם, כמו שזכה אהרן בכהונה ושבט לוי בלוויה, וכל המאמין בתורת משה יודה על

תצח) א. רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ד. ב. מהדורא קמא ח"מ סי' א. ג. רמב"ם שם ה"ו.

וירחם עליהם בכל עת שצריך לזה (עיין חינוך). ואיש נכרי אפלו שנתגיר נפשו איננו קשורה בנפש ישראל, וכמו שאמרו (סנהדרין צד.) 'ג'יורא עד עשרה דרא לא תבזי ארמאי באפה', ונאמר (שמות יח, ט) 'ויחד יתרו' ודרשו חז"ל (סנהדרין שם) 'שנעשה בשרו חדודין חדודין' על אבן המצרים, ואף שנתגיר נצטער על אבן הרשעים. ואיך יעמד למחסה ולמסתור לעם ה' באשר יהיה נכרי, מה קרבה יש לו עם היהודים ולזר נחשב, ושמא יהפך הרודף לבורח (עיין מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רפה). ועוד שיסיתך לעבד עבודה זרה. והפתוב מבשרך ש'לא תוכל לתת עליך איש נכרי', שנקרי אכזרי הוא ומנהגו 'לא תוכל לתת עליך' (עיין מעמי מצות שם).

מראה מקומות עיין לעיל במצוה הקודמת.

מצוה תצט

שלא ירבה לו סוסים (לא תעשה רצ"ד)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא ירבה לו המלך סוסים זולת מה שצריך למרכבתו, שנאמר (דברים יז, טז) 'לא ירבה לו סוסים'.

משנה הלבות

הזה, ונפשו בטוב תלין לעולם הבא וזרעו יירש ארץ, ועיין שם דברים כלהבות אש, ומי ירא ה' ולא יירא.

תצט) מקורות הדינים. יתברך היוצר היודע לבות האדם צוה למלך לא ירבה לו סוסים, ותנן (סנהדרין כא:) "לא ירבה לו סוסים" אבל מרבה הוא כדי מרכבתו. ותניא בספרי (פר' שופטים טו) ובסנהדרין (שם) 'כול אפילו כדי רכבו ופרשיו, תלמוד לומר 'לו', לו הוא דאינו מרבה אבל מרבה

זה. ונוהג איסור זה לענין הממונה בזמן שישראל על אדמתן ביישובן על הציבור, ולענין שאר השררות בישראל נוהג בכל מקום ובכל זמן שאסור מן התורה למנות על הציבור אדם שאינו מישראל, וכתב החינוך 'אסור למנות על הציבור לשררה אנשים רשעים ואכזרים, והממנה אותם מפני קורבה או מפני יראתו להם להחניפם לא תסור רעה מביתו, ועל קדקדו של אותו רשע ירד, ומי שלא ירא מכל אדם להועיל לרבים בכל כוחו, שכרו יהיה איתו מאת השי"ת תמיד בעולם

מִשְׂרָשֵׁי הַמְצָוָה. הִנֵּה טַעַם מְצָוָה זֶה מִפְּרֵשׁ בְּקִרְאָה (שם) כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵשִׁיב אֶת הָעַם מְצַרִּימָה לְמַעַן הַרְבוֹת סוּסִים, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא יִשְׁלַח יַעֲמֹו שִׁיקְבְּעוּ דִירְתָם בְּמְצָרִים לְגַדֵּל לוֹ שָׁם סוּסִים, שֶׁהַסּוּסִים בָּאִים מִמְצָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א' י, כט) 'וַתַּעֲלֶה וַתֵּצֵא מִרְכָּבָה מִמְצָרִים בְּשֵׁשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף', 'וְה' אָמַר לֹא תִסְפוֹן לְשׁוֹב בְּדֶרֶךְ הַזֶּה עוֹד' (עיין חינוך). וְמִיָּהוּ אָסוּר לְהַרְבוֹת לוֹ סוּסִים אֲפִלּוּ מִמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים. וַיִּתְּכֵן עוֹד שֶׁהַזְּהִיר הַכְּתוּב שֶׁלֹּא יִרְבֶּה לוֹ סוּסִים אֲפִלּוּ מֵאַרְצוֹ אוֹ מֵאַרְץ שְׁנַעַר, אוֹ מִמְצָרִים בְּדֶרֶךְ סְחוּרָה הַמְתַּרְתָּ, כְּמִבְּאֵר בִּירוּשָׁלַיִם (סנהדרין פ"י ה"ח), וְהַטַּעַם כִּי גַם בְּאֵלוֹ אָסוּר כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבְטַח עַל רִכְבּוֹ כִּי רַב וְעַל פְּרָשָׁיו כִּי עֲצָמוּ מְאֹד, רַק יִהְיֶה מִבְּטַחוֹ בְּשֵׁם אֱלֹהֵינוּ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כ, ח-ט) 'אֱלֹהִים בָּרַכְּבָה וְאֱלֹהִים בְּסוּסִים וְאֲנַחְנוּ בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ נִזְכִּיר. הַמָּה כָּרְעוּ וְנִפְּלוּ וְאֲנַחְנוּ קָמְנוּ

משנה הלכות

(ס' ג), ועיין מרגליות הים סנהדרין הנ"ל, וכולהו לא הרגישו בדברי הרדב"ז על הרמב"ם שכתב וזה לשונו 'ומה שלא כתב רבינו וכו', נפקא מינה דאם לקח אותם זה אחר זה והתרו בו פשיטא שלוקה על כל סוס וסוס, ואם לקח הרבה סוסים ביחד פשיטא שאינו לוקה אלא אחת, ונהי דעבר על כל סוס וסוס בלא תעשה אבל מלקות ליכא, עד כאן. ומינה קשה גם כן מה שרצה האבני נזר שם עוד לומר דאינו לוקה על כל סוס וסוס, עיין שם.

כללים. ונוהג בזמן שיש מלך בישראל, והוא מצווה שעל המלך בלבד, ואם עבר ולקח עובר בלאו, וביד רמ"ה כתב עובר בעשה ולא תעשה.

הוא כדי רכבו ופרשיו, הא מה אני מקיים סוסים, סוסים הבטלנין, מנין שאפילו סוס אחד והוא בטל שהוא בלא ירבה, תלמוד לומר 'למען הרבות סוס', וכי מאחר דאפילו סוס אחד וכו' למה ליה למכתב 'סוסים', לעבור על כל סוס וסוס'. לקח סוסים הרבה בפעם אחת אינו לוקה אלא אחת, ואם לקח אותם בזה אחר זה לוקה על כל סוס וסוס, והוא שלקח להיות רץ לפניו כדרך שעושין שאר המלכים בלי צורך למרכבתו, וצריך התראה כל כל סוס².

החייב על כל סוס וסוס. ובשו"ת אבני נזר באורח חיים (ס' שצ"א) הקשה למה צריך קרא לחייב על כל סוס וסוס, הרי הם גופין מחולקין, וכן הקשה בספר דברי אמת

וַתַּעֲוֹדֵד (עיין רמב"ן דברים ז, טז). גַּם שְׁלֹא יָרוּם לְכַבּוֹ בְּהַרְבוֹת לֹא סוּסִים, כִּי הַסּוּסִים לְרַב יָפִים וְקִלּוֹתָם יִתְגָּאוּ בָהֶם אֲדוֹנֵיהֶם (חינוך).

מנהדרין כא: רמב"ם הל' מלכים פ"ג, ספר המצוות לא תעשה שם"ג-שסד-שסה, סמ"ג לאוין רכב-רכג-רכד, וראים צ"א-צב-צג.

מצוה תק

שְׁלֹא לָשׁוּב בְּדֶרֶךְ מִצְרַיִם לְעוֹלָם (לא תעשה רצ"ה)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא נָשׁוּב לְמִצְרַיִם לְקַבֵּעַ דִּירְתָנוּ שָׁם לְעוֹלָם, שְׁנַאֲמַר (דברים ז, טז) 'וְהָ אָמַר לָכֶם לֹא תִסְפּוּן לָשׁוּב בְּדֶרֶךְ הַזֶּה עוֹד'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ הַמִּצְרַיִם רָעִים וְחַטָּאִים לֵה' מְאֹד, כְּמוֹ שְׁנַאֲמַר (ויקרא יח, ג) 'כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁבַּתְּם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ' וְגו', וְרָצָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא נִלְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים וְלֹא נִלְךְ בְּדֶרֶכָם (חינוך. רמב"ן דברים שם), וַיְדוּעַ כִּי דִרְכָם שֶׁל בְּנֵי אָדָם לְהַמְשִׁיךְ אַחַר הַשְּׂכֵנִים הֵן לְטוֹב וְהֵן לְרָע, וְאִם יֵצְאוּ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ

משנה הלכות

לצד מצרים. ואין אסור אלא להשתקע שם והיורד לסחורה מותר.¹

צדדי היתר בזמן הזה. ויש מי שכתב דלאחר שבא סנחריב ובלבל את כל העולם מותר להתיישב גם במצרים, וחלקו עליו שאין האיסור תלוי אלא בארץ ולא ביושביה,² עוד כתבו שאין האיסור לשוב אלא מארץ ישראל למצרים, אבל משאר ארצות מותר,³ ואין ראוי לסמוך על היתר זה.

תק) גדר האיסור. מצות עשה לבני ישראל לדור בארץ ישראל,⁴ ומותר לשכון בכל העולם אם אי אפשר לו לדור בארץ ישראל חוץ מארץ מצרים לעולם, וארץ מצרים הוא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה, כנגד ארץ כוש, וכנגד המדבר, הכל אסור להתיישב בה, ואלכסנדריה בכלל,⁵ וכתב הרדב"ז דגם דמיא"ט בכלל לפי שהגבול הוא מנחל מצרים הנקרא וא"ד א"ל ערי"ש, והדבר ברור כי דיאמ"ט היא משוכה יותר

תק) א. עיין רמב"ם הל' דעות פ"ו ה"א. **ב.** רמב"ן ספר המצוות מצות ששכח אותן הרב עשין מצוה ד, ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' קפ"ט וקצ"ב, וח"ח סי' י"א. **ג.** רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ז. **ד.** רמב"ם שם ה"ח. **ה.** סמ"ג וריטב"א יומא לח. בשם יש אומרים, עיין הגהות מיימוני אות ב. מנחת חינוך. **ו.** וראים, הובא בסמ"ג ובהגהות מיימוני שם.

מְצָרִים יִלְמְדוּ מֵהֶם לְעֵבֶד עֲבוּדָה זָרָה, כְּדַכְתִּיב (תהלים קו, לה) 'וַיִּתְעַרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם', וְלִכֵּן הִזְהִירָה הַתּוֹרָה שְׁלֹא נוֹסִיף לְשׁוֹב מְצָרִימָה עוֹד. וּמִזֶּה הַטַּעַם לֹא נֶאֱסָרָה רַק דִּירַת קִבְעָה לְהִתְיַשֵּׁב בְּמְצָרִים אֲבָל לְסַחֲרָה מִתָּר, כְּמִבְּאֵר בִּירוּשָׁלַיִם (סנהדרין פ"י ה"ח) 'לְיִשׁוּבָה אִי אֵתָה חוּזֵר אֲבָל אֵתָה חוּזֵר לְפָרֶקֶת מִיָּא' כִּי בְעֵבְרוּ דֶרֶךְ אֶרְעֵי לֹא יִלְמַד מֵהֶם. גַּם כִּי דָבָר מְשָׁפֵל הוּא מֵאַחַר שֶׁהַשֵּׁם גּוֹאֲלָם מִשֵּׁם בְּשׁוֹבָם לְשֵׁם יִחְלְלוּ הַשֵּׁם, וְאוּרֵיהָ הַנְּבִיא בְּסִפְנֵי נֶפֶשׁ בָּרַח לְשֵׁם^ז, וַיִּרְמֶיהָ בְּעַל כְּרָחוּ הֶלְךְ לְשֵׁם^ז (אבן עזרא דברים יז, טו).

סוכה נא: כתובות קי: רמב"ם הל' מלכים פ"ה, ספר המצוות לא תעשה מ"ז, סמ"ג לאוין רכ"ז.

משנה הלכות

תקשה לרבינו שנשתקע במצרים י"ל דאנוס היה על פי המלכות, שהיה רופא למלך ושרים ואם כן אינו עובר'. גם כי לכולי עלמא ליכא אלא לאו אחד ולא ג' לאוין, וכבר הקשו על הבעל כפתור ופרח בזה.

מעלות הדר בארץ ישראל. ואע"פ שמוותר לשכון בכל העולם מצות עשה לדור בארץ ישראל וכל השוכן בה עוונותיו מחולין לו, ואפילו הלך בה ד' אמות זוכה לחיי העולם הבא, וכן הנקבר בה כאלו היה מזבח כפרה^ז, והוא שמאמין בתורת ה' באמונה שלימה^ז, ויה"ר שנזכה להתיישב בה במהרה בבגצ"א.

וכתב הרדב"ז (מצוה תקצ"ב) 'וגם אני הכותב שכנתי שם שנים רבות, אבל לא היה דעתי להשתקע שם אלא ללמוד תורה וללמד, לפי ששיבת ארץ ישראל קשה מאוד ומי יוכל לעמוד בה ולא יצטרך לבריות, ושוב באתי לירושלים'. וכתב הרמב"ם^ז 'ויראה לי שאם כבש ארץ מצרים מלך ישראל על פי בית דין שהיא מותרת, והכי משמע בירושלמי^ז. ובספר כפתור ופרח (פ"ה) הביא בשם הר"ד שמואל מבני בניו של הרמב"ם, דהרמב"ם כשהיה חותם שמו באיגרת שלוחה היה מסיים 'הכותב העובר בכל יום ג' לאוין'. מיהו הרדב"ז ז"ל בהל' מלכים כתב 'ואם תאמר

ז. ע"ע טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רפו. ת. ראה ירמיה כו, כא. ט. ראה ירמיה מג, ה-ז. י. וכן הוא בבאורו לרמב"ם שם. יא. שם. יב. סנהדרין פ"י ה"ח, ומובא בהגהות מיימוניות אות ג' בשם הירושלמי מסכת ידים. יג. רמב"ם שם ה"א. יד. עיין שו"ת משנה הלכות ח"ח סי' רצ"ו.

מצוה תקא

וְלֹא יִרְבֶּה לוֹ נָשִׁים (לא תַעֲשֶׂה רצ"ו)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא יִרְבֶּה לוֹ הַמֶּלֶךְ נָשִׁים יוֹתֵר עַל שְׂמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, שְׁנַאֲמַר (דברים יז, יז) 'וְלֹא יִרְבֶּה לוֹ נָשִׁים'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמְצוּהָ. מְבֹאֵר בְּקֵרָא (שם) 'וְלֹא יִסוּר לְבָבוֹ, כְּלוּמַר שְׁלֹא יִרְבֶּה לוֹ נָשִׁים וְעַל יָדָם יִסוּר לְבָבוֹ מֵהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ. כִּי הָרוּדֵף אַחַר תַּאֲוֹת נָשִׁים מְסִירִים אֶת לְבָבוֹ מִן הַחֲכֵמָה, כְּמוֹ שְׁאֲמָרוֹ (רמב"ם הל' איסורי ביאה פכ"ב הכ"א) 'אִין מַחְשְׁבֵת עֲרִיּוֹת אֶלָּא בְּלֵב פָּנוּי מִן הַחֲכֵמָה'. וּלְפִי שְׁדַרְכָּן שֶׁל הַנָּשִׁים לְהַסִּיר לֵב בְּעֲלֵיהֶם אַחַר הַתְּפִלוֹת וּמִפְתּוֹת אוֹתָם לְמָה שְׁאִינוֹ רְאוּי,

משנה הלכות

ירבה' ואז הוא דרבה וצריך עיון בזה. וכשם שהוא לוקה כך היא לוקה כמו בכל ביאות אסורות, דהשוה הכתוב אשה לאיש, ומיהו לא נפסלה האשה לכהונה משום דלא הוה לאו השוה בכל'.

בנשא מקודם שנמלך. ויש להסתפק במי שנשא נשים הרבה קודם שנעשה מלך ואחר כך מת אביו ונעשה מלך, אי חייב לגרש עד י"ח, או כיון שנשאן קודם אינו עובר ב'לא ירבה' כיון דבשעה שנעשה מלך הרי לא רבה, ונראה כיון דהתורה נתנה טעם 'ולא יסור לבבו' א"כ אין נפקא מינה וחייב לגרשם.

אחת המסירה את לבו. ובגמרא (ב"מ קטו:): 'ר' יהודה אומר מרבה הוא לו ובלבד שלא יהו מסירות את לבו, ר' שמעון אומר

תקא) גדרי הלאו. מי שהוא מלך בישראל אסור לו להרבות נשים, ומפי השמועה למדו שהוא לוקח עד שמונה עשרה נשים, ובין הנשים ובין הפילגשים הכל י"ח, ואם הוסיף אחת ובעלה לוקה, ומותר לו לגרש ולישא אחרת תחת זו שגירש^א, ודעת הראב"ד^ב דנושא י"ח לבד הפילגשים. ופילגשים דעת הרמב"ם^ג והרמב"ן (בראשית כה, ו) דהם בלא קידושין, ודעת רש"י (בראשית שם) דצריכין קידושין רק בלא כתובה^ד.

מתי לוקין. ופשוט דאם עבר ונשא לוקה על כל ביאה וביאה אם התרו בו, כמו שאר חייבי לאוין לדעת הרמב"ם דבעי דוקא שיבעול^ה, ולדעת שאר הפוסקים אפשר דאינו לוקה רק בשעת קידושין, דהאיסור ש'לא

תקא) א. רמב"ם הל' מלכים פ"ג ה"ב. **ב.** שם. **ג.** שם פ"ד ה"ד. **ד.** ועיין בשו"ת משנה הלכות ח"א סי' ג. **ה.** מנחת חינוך. **ו.** מנחת חינוך.

בְּהַתְּמַדְתָּן עֲלֵיהֶם בְּתַחֲרוֹת וְרַבּוּי דְּבָרִים וְלִשׁוֹן חֲלֻקְלֻקּוֹת (חינוך). וְהַחֲכַם מִכָּל אָדָם וְגָדוֹל שְׁבַמְלָכִים כְּתָבָה עָלָיו הַתּוֹרָה (מלכים א יא, ד) שֶׁנִּשְׁיָו הַטּוֹ אֶת לְכַבּוֹ, וְאָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (שמו"ר ו, א) שֶׁהֵיוּ ד' שְׁבִי'רְבָה' קְטַרְגָּה לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל שֶׁרָצָה לְבַטְּלָהּ, וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְשִׁיב לָהּ יָאֲבֹדוּ אֶלְף כְּמוֹתָיו וְקוֹצוֹ שֶׁל יו"ד לֹא יִשְׁתַּנֶּה בַּתּוֹרָה, וְעֲלֵיהֶם הַזְהִיר בְּסֵפֶר מִשְׁלֵי. וַיִּצִיר כְּפִיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא טָעַן 'הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדֵי הִיא נִתְּנָה לִי מִן הָעֵץ וְאָכַל' (בראשית ג, יב), וּבִזְוָה גְרָמָה מִיתָה לְכָל הָעוֹלָם לְדוֹרוֹת הַבָּאִים. וְשִׁמְשׁוֹן אֲבָד עֵינָיו וְחִיּוֹ וּמְלָכוֹתָיו בְּעִבּוֹר הָאִשָּׁה, וְלָכֵן 'לֹא יִרְבָּה'.

מראה מקומות עיין לעיל במצוה תצ"ט.

מצוה תקב

וְלֹא יִרְבָּה לוֹ כֶּסֶף (לא תעשה רצ"ו)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא יִרְבֶּה הַמֶּלֶךְ לְעַצְמוֹ מְמוֹן רַב, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י, י) 'וְכֶסֶף זֹהָב לֹא יִרְבֶּה לוֹ מְאֹד'.

משנה הלכות

שנאמר (דברים יז, ט) 'כל ימי חייו'. ומצוה זו על מלך ישראל הוא.

תקב) גדרי האיסור. מלך ישראל אסור לו להרבות כסף וזהב להניח בבית גזזיו ולהתגאות בו או להתנאות בו, אלא כדי שיתן לחיילותיו ולעבדיו ולמשמשיו. ואינו אסור אלא להרבות לעצמו בבית גזזיו, אבל מרבה הוא לצורך ישראל ולתועלתם לשמור אותם ואת עריהם מאוייבים, ומותר ומצוה להרבות לאוצר בית השם, ולהיות שם מוכן

אפ"י אחת והיא מסירה את לבו לא ישאנה, אם כן למה נאמר 'לא ירבה' אפילו כאביגיל'. וכתב היראים דכר' שמעון קיימא לן, נמצא דאפ"י באשה אחת רשעה אסור, והרמב"ם ז"ל לא ביאר זה, וכתב הרמב"ם^ט 'וכן לא יהיה שטוף בנשים, אפילו לא היתה לו אלא אחת לא יהיה מצוי אצלה תמיד כשאר הטפשים, שנאמר (משלי לא, ג) 'אל תתן לנשים חילך', ועל הסרת לבו הקפידה התורה שלבו הוא לב כל קהל ישראל, לפיכך דיבקה הכתוב בתורה יתר משאר העם

ז. אור המצות (לאנגר) ח"ד מצוה שסג. ח. עיין שופטים טז, ד-כא. ט. שם ה"ו.

מִשְׁרָשֵׁי הַמְצוֹת. פִּי רַבּוּי הַפֶּסֶף הוּא הַגּוֹרֵם וְהַכְּנֵה לְשׁוּב מֵאַחֲרֵי ה', כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַפְּתוּב (דברים ח, יא-יד) 'הַשְּׁמֵר לְךָ וְגו' וְכִסְף וְזָהָב יִרְבֶּה לְךָ וְכָל אֲשֶׁר לְךָ יִרְבֶּה. וְרִם לְבַבְךָ וְשָׁכַחְתָּ' (אור המצות (לאנגנר) ח"ד מצוה שסה), וְהַפְּתוּב יִמְנַע הַמֶּלֶךְ מִגְּאוֹת וְרוּמָמוֹת הַלֵּב וְכָל שֶׁבֶן הָאַחֲרִים, כִּי הַגְּאוֹה מְדָה מְגַנֶּה וְנִמְאָסֶת מְאֹד לְפָנֵי אֱלֹקִים אֲפֹלוּ בְּמֶלֶךְ, כִּי לֵה' הַגְּדֵלָה וְהַרוּמָמוֹת וְלוֹ לְבָדוֹ הַתְּהַלָּה, כְּמִבְּאֵר עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים (משלי טז, ה) 'תוֹעֵבֶת ה' כָּל גְּבַה לֵב, וְכֹאֲלוֹ עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה' (עיין רמב"ן דברים יז, כ). גַּם כִּי בְּרַבּוּי אוֹצְרוֹתָיו יַחֲשֵׁב שֶׁיִּנְצַח הָעוֹלָם, שֶׁיִּקְבֹּץ חֵילוֹת וְגִדּוּדִים לְכַבֵּשׁ כָּל הַמְּדִינּוֹת וְיִסְמְךָ עַל רַב עֲשָׂרוֹ, וְיִשְׁפַח כִּי יַד ה' הַחֲזֹקָה עוֹשֶׂה חֵיל, וְלֹא כִכַח וְלֹא

משנה הלכות

לצרכי הציבור ולמלחמותם, וכן מצינו בדברי הימים (א כט, ג-ד) שהכין דוד לבנין הבית 'שלושת אלפים ככרי זהב ושבעת אלפים ככר כסף'. ומביא את הכסף לאוצר בית ה' תחת ידי נאמני ישראל.^א

היה לו מקודם. וגם כאן יש להסתפק במלך שהיה לו ממון רב קודם שנעשה מלך והיה עשיר גדול אם צריך ליתנו במתנה לאחרים או לבית האוצר, או כיון שהיה לו מקודם שנתמנה אינו בכלל לאו זה.

ביזה. כל הרוגי המלך ממונן למלך, וכל המלכות שכובש הרי אוצרות המלכים למלך, ושאר הביזה שבוזזין בוזזין ונותנין לפניו והוא נוטל מחצה בראש, ומחצית הביזה חולקין אותה כל אנשי הצבא ביחד עם העם היושבין על הכלים במחנה.^ב ומה שאמרו (סנהדרין כ:) 'מחצה לו' אין כוונתו לו

לעצמו, אלא לצרכי המלך לעבדיו,^ג ובזה מתרצים שיענש אחאב על שדה נבות.^ד כל הארץ שכובש הרי הוא שלו, ונותן לעבדיו ולאנשי המלחמה כפי מה שירצה, ומניח לעצמו כפי מה שירצה.^ה והנה הכא משמע לעצמו ממש, ואולי בקרקע לא שייך 'ירבה' שהוא שוה כסף. ובכל אלו הדברים דינו דין, ובכל דרכיו יהיו מעשיו לשם שמים, ותהיה מגמתו ומחשבתו להרים דת האמת, ולמלאות העולם צדק, ולשבור זרוע הרשעים, ולהלחם מלחמות ה', שאין ממליכין מלך תחילה אלא לעשות משפט ומלחמות, שנאמר (שמואל א ח, כ) 'ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו'.^ו

השיעור ושאר פרטי דינים. ולא נתבאר השיעור של ריבוי כמה הוא, ואולי בפרוטה כדין כל ממון שהוא בפרוטה. ונראה

תקב א. סוטה ד: ב. רמב"ם הל' מלכים פ"ג ה"ד, וכסף משנה ורדב"ז שם. ג. שם פ"ד ה"ט. ד. מנחת חינוך (ועיין בקומץ המנחה שם בשם הר"ן סהדרין שם). ה. עיין מלכים ב ט, כז-כז. ו. רמב"ם שם ה"י. ז. שם.

בְּחֵיל כִּי אִם בְּרוּחֵי אָמַר ה' ה', וְיָמָה גְבוּרַת אֲנָשִׁים אִם לֹא בְעֵזֶר ה', גַּם פְּרִי
שָׁלֹא יַעֲנִישׁ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּרֹדְפוֹ אַחֲרֵי הַכֶּסֶף יִטִּיל עֲלֵיהֶם מַסִּים וְאַרְנוֹנוֹת
בְּכַח הַמַּשָּׁל, וְלֹכֵן 'לֹא יִרְבֶּה' (עיין אור המצוות שם).

מראה מקומות עיין ע"פ במצוה תצ"ט.

מצוה תקנ

לְכַתֵּב הַמֶּלֶךְ סֵפֶר תּוֹרָה (מצוות עשה ר"ו)

צְנוּהַ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שִׁיכְתֹּב לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה מִיַּחַד וְיִקְרָא
בוֹ כָּל יְמֵי חַיָּו, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י, יח) 'וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מְבֹאֵר בַּתּוֹרָה (שם, יט) 'וְהִיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל יְמֵי
חַיָּו'. וְלִפִּי שֶׁהַמֶּלֶךְ בְּרִשׁוֹת עֲצָמוֹ הוּא, לֹא יַעֲצִיבֵהוּ אָדָם עַל
מַעֲשָׂיו וְלֹא יִגְעַר בוֹ, וּבְשֵׁבֶט פִּיּוֹ יִכֶּה אֶרְצוֹ וּבְרוּחַ שְׁפָתָיו יָמִית מִי
שִׁירְצָה, וְלֹכֵן בְּאֵמֶת צָרִיךְ שְׁמִירָה גְדוּלָּה, וְזִכְרוֹן טוֹב יַעֲמֵד נִגְדּוֹ וַיִּבִּיט

משנה הלכות

אבותיו ספר תורה, או הניחו לו ונאבד כותב
לו שני ספרי תורות, אחד מניח בבית גנזיו
שהוא מצווה בו ככל אדם מישראל, והשני
לא יזוז מלפניו אלא בעת שיכנס לבית הכסא
או לבית המרחץ או לכל מקום שאינו ראוי
לקריאה^א. כשהוא שוכב מניחו כנגדו, רוצה
לשמש מיטתו מניחו בחדר אחר, או עושה לו
מחיצה המועלת כפי המבואר בשולחן ערוך^ב.

כתיבתו. וצריך שתהא כתיבה לשמו, קנה
ספר תורה לא יצא בו ואפילו הגיה
בו אות אחת, ומיהו אם הניחו לו אבותיו ספר
תורה (שצריך לכתוב שנים, אחד ככל ישראל)

דדוקא כסף וזהב אבל שדות וכרמים ובתים
וכלי תשמיש מרבה כרצונו, ואסור לו למלך
לשתות יין דרך שכרות, שנאמר אל למלכים
שתו יין^ג. ונוהג במלך בזמן שישראל על
אדמתו. מלך שהגלה יש להסתפק אי פטור
ממצות אלו.

**תקג) מצוה בשני ספרים וש אחד יהיה
עמו.** מלך שנתמנה וישב על

כסא מלכותו מצות עשה שיכתוב לו ספר
תורה לעצמו, וספר תורה זה הוא יתר על
הספר תורה שהניחו לו אבותיו, ומגיהו על פי
בית דין של שבעים ואחד, לא הניחו לו

ח. ע"פ זכריה ד, ו. ט. שם פ"ג ה"ח. תקג) א. רמב"ם הל' ספר תורה פ"ז ה"ב-ג. והל' מלכים פ"ג ה"א.
ב. או"ח סי' ר"מ ס"ו.

עָלְיוֹ תָמִיד כָּל יְמֵי חַיָּיו לְמַעַן יִכְבֹּשׂ אֶת יִצְרוֹ הָרַע וַיִּטֶּה לְבוֹ אֶל יוֹצְרוֹ,
 וְלֹא יִסְיַח דַּעְתּוֹ מִמֶּנּוּ לְעוֹלָם. וְלָכֵן אָמְרוּ (סנהדרין כא:): 'יוֹצֵא לְמַלְחָמָה סֵפֶר
 תּוֹרָה עִמּוֹ, יוֹשֵׁב בְּדִין וְהוּא עִמּוֹ, מִסֵּב לְאֹכֵל וְהוּא עִמּוֹ'. כָּלֵל הַדְּבָרִים
 לֹא הָיָה זֶה מִגֵּנֵד עֵינָיו אֲלֵא בַּעַת שְׁנִצְרָךְ לְנִקְבֵי אוֹ שְׁנִכְנַס לְבֵית הַמֶּרְחָץ
 (חינוך). וּלְפִי שֶׁהַחַיּוֹב עָלָיו כְּפָלִים מִשְׁאָר הָעָם, הוֹצִיָּאה הַתּוֹרָה הַחַיּוֹב
 בְּלִשׁוֹן 'מִשְׁנֵה תּוֹרָה', כְּלוֹמֵר כְּפֹל. וְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל עָלָיו וּמִמֶּנּוּ יֵרְאוּ וְכֵן
 יַעֲשׂוּ, וְהוּא גַם הוּא יִבִּין וַיִּשְׁכִּיל שְׁמֵמָקוֹם שְׁבָאָה לוֹ הַמְּלוּכָה הַיּוֹ
 הַרְצוּעָה שֶׁתִּיִּסְרְנוּ אִם יַעֲבֹר עַל גְּבוּלֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת (מעמי מצות (לר"מ הבבלי)
 מצות עשה רז). וּבָאוּ אֲזֵהָרוֹת אֶל הַמֶּלֶךְ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה רוֹדֵן כְּמוֹשְׁלֵי הָאֲמוֹת,
 וְלֹא כְּאֵלֶּה חֵלֶק יַעֲקֹב.

סנהדרין כא: רמב"ם הל' ספר תורה פ"ז ובהל' מלכים פ"ג, ספר המצוות מצות עשה י"ז,
 כמ"ג עשין כ"ה.

משנה הלכות

שאר פרטי דינים. ואסור להדיוט לקרות
 בספר תורה של מלך^ה. ובגמרא
 (סנהדרין כב.) 'אותה שיוצאה ונכנסת עמו
 עושה אותה כמין קמיע ותולה אותה בזרועו,
 שנאמר (תהלים טז, ח) 'שוייתי ה' לנגדי
 תמיד', והרמב"ם לא הביא זאת. ויש מפרשים
 משום שדבר רחוק הוא שיכתוב ספר תורה
 לתלות בזרועו, ויש מפרשים כתבו מטעם זה
 דבספר תורה זו לא כתב רק משנה התורה
 ולא כל התורה, ואינו נראה. ונוהג במלך בזמן
 שיש מלך בישראל. ויש להסתפק אם היה לו
 ב' ספרי תורות מקודם שנתמנה מלך אי צריך
 לכתוב אחרת¹.

זו לא צריכה להיות לשמה ואם הגיה בה אות
 אחת יצא². ודיני כתיבת ספר תורה זה הוא ככל
 כתיבת ספר תורה של יחיד (עיין להלן מצוה
 תרי"ג). ועיין בשו"ת בית שערם למרן זקני
 ביורה דעה (ס' שס"ו ושס"ז) דספר תורה לא
 בעי לכתוב בידו ממש, אלא אחרים כותבים לו
 כשאר ספר תורה, ולא בעי שליחות אלא
 שישכיר מי שיכתוב לו לשמו. והקשו למנחת
 חינוך דאם אשה פטורה מכתבת ספר תורה
 למה לי קרא ד'מלך' ולא מלכה שאין מושיבין
 אשה למלכות, תיפוק ליה דלא יכולה לכתוב
 ספר תורה. ומרן תירץ כי אין זה עיכוב בגוף
 המלכות אלא מצוה ממצות המלך, עיין שם.

ג. ע"פ ירמיה י, טז. ד. מנחת חינוך. ה. לחם משנה הל' מלכים שם מהתוספתא סנהדרין פ"ד ה"ד. ו. עיין
 בשו"ת משנה הלכות ח"ה ס' קפ"ד-קפ"ה-קפ"ו.

מצוה תקד

שלא יפל שֶׁבֶט לְוִי חֶלֶק בְּאֶרֶץ (לא תַעֲשֶׂה רח"צ)

הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא יִפֹּל כָּל שֶׁבֶט לְוִי חֶלֶק בְּאֶרֶץ, שְׁנֵאמַר (דברים יח, א) 'לֹא יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כָּל שֶׁבֶט לְוִי חֶלֶק וְנַחֲלָה עִם יִשְׂרָאֵל'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מִה שְׁנֵתְבָאָר בְּמִקְוֹמוֹת שׁוֹנִים כִּי רָצָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שִׁיְהִי כָּל עֵסֶק הַשֶּׁבֶט הַזֶּה בְּעִבּוֹדַת הָאֵל בְּרוּךְ הוּא וְלֹא יִצְטָרְכוּ לְשׁוֹט אַחַר מְזוֹנוֹתָם וְלַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה, אָבֵל שְׂאֵר הַשֶּׁבֶטִים יִתְּנוּ לָהֶם חֶלֶק מִכָּל אֲשֶׁר לָהֶם מִבְּלִי שְׁיִיגְעוּ הֵם בְּדַבָּר כָּלֵל (חינוך). וּלְפִי שְׁהֵאוּכַל מִשְׁלַחַן חֲבֵרוֹ בְּהִיט לְאִסְתַּכּוּלֵי בְּאִפְהֵי, וְנִמְצָא חֵם וְחִלְיָה שֶׁבֶט לְוִי מִתְבַּזִּים שְׁיִצְטָרְכוּ לְקַבֵּץ נְדָבוֹת וְלַצְפוֹת עַל נְדָבוֹת לֵב כָּל יִשְׂרָאֵל, אָמְרָה הַתּוֹרָה (דברים יח, א) 'אֲשֵׁי ה' וְנַחֲלָתוֹ יֵאָכְלוּ, כְּלוּמַר כִּי כָּל מִה שְׁמֻקְבָּלִים הוּא 'אֲשֵׁי ה'' וּמִה' הוּא דְקֻנְכִי לְהוּ, כִּי ה' הוּא נַחֲלָתָם כְּתִירוֹמוֹת

משנה הלכות

שלו וכל דין קרקע ישראל עליו לענין גאולה, ולא כערי הלויים¹. ונוהג בזמן שישראל על אדמתן בלויים, והעובר על זה עובר בלאו ואינו לוקה². והבית דין המחלקים שחלקו ללויים ג"כ עוברים³.

לעתידי לבוא. ובגמרא (ב"ב קכב.) 'תניא עתידה ארץ ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים, שבתחילה לא נתחלקה אלא לשנים עשר שבטים ולא נתחלקה אלא בכסף, שנאמר (במדבר כו, נו) 'בין רב למעט' וכו', לעולם הבא אין לב כל אחד וכו' שנאמר (יחזקאל מת, לא) 'שער

תקד) גדרי האיסור. כל שבט לוי מזהרין שלא ינחלו בארץ כנען בתוך שאר ישראל, ובן לוי או כהן שנטל חלק בארץ ישראל מעבירין אותה הימנו². וכתב הרמב"ם³ 'ראה לי שאין הדברים אמורים אלא בארץ שנכרתה עליה ברית לאברהם וליצחק ויעקב וירשוה בניהם ונתחלקה להם, אבל שאר כל הארצות שכובש מלך ממלכי ישראל הרי הכהנים והלויים באותן הארצות ובביזתן ככל ישראל' (ועיין לעיל מצוה שמ"א). ולוי שירש את אבי אמו ישראל, כגון שלא היו לו בנים זכרים אלא בנות וירשה הבת את הנחלה והורישה לבנה, הרי הוא

תקד) א. ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. **ב.** רמב"ם הל' שמיטה פי"ג ה"י. **ג.** שם הי"א. **ד.** שם ה"ט. **ה.** מנחת חינוך. **ו.** הגר"י פרלא.

ומעשרותי. ואדרבה מכבודם הוא שבני ישראל אסורים בהם ואפלו בשל עצמם, עד שלא הפרישו את שלהם, ולא התרה זו אלא ללגיונו של מלך המתפרנסים מבית המלך.

ספרי פ' שופטים כ, ב"ב קכב: רמב"ם הל' שמיטה פי"ג, ספר המצוות לא תעשה קס"ט-קע, סמ"ג לאוין רע"ו-רעז.

מצוה תקה

שלא ימל שבט לוי חלק בבזה (לא תעשה רצ"ט)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא ימל כל שבט לוי חלק בבזה, שנאמר (דברים יח, א-ב) 'לא יהיה לכהנים חלק וגו'. ונחלה לא יהיה לו'.

משדשי המצוה. כי היוצא למלחמה מסכן נפשו למות להרג או להרג, וכשנצח והביא השלל בדמו הביאו וקנאו, וכן מצוינו בדרך מלך ישראל (שמואל ב כג, טו-יז) 'ויתאווה דוד ויאמר מי ישקני מים מבאר בית לחם אשר בשער. ויבקעו שלשת הגברים במחנה פלשתים וישאבו מים מבאר

משנה הלכות

ראובן אחד שער יהודה אחד שער לוי אחד. ופסק הסמ"ג (מצוה רע"ז) דלעתיד לבוא הלויים נוטלין חלק בארץ, והאחרונים הקשו עליו, והברית משה תירץ על פי מה דאיתא ש'עתידה ארץ ישראל להיות ככל העולם כולו" וממילא יהיה כל העולם כארץ ישראל, וחוף מארץ ישראל שנכרתה עליה ברית הלויים נוטלים חלק^ז.

שכובשין את הערים, ובין לוי ובין כהן שנטל חלק בבזה לוקה^ח.

מלקות. ונראה דוקא בנטל ואכלו או ביערו מן העולם, אבל נטל והוא בעין יחזיר מה שנטל ולא ילקה, דומיא דמי שנטל נחלה בארץ דמעבירין אותו ממנה ואינו לוקה, ואפשר דלאו זה לא ניתן לתשלומין, ושאני נחלה דקרקע אינה נגזלת והוה לעולם כאילו לא נטל כלום במציאות, ולפיכך אינו לוקה, ועל כרחך צריך לומר כן דאי ניתן

תקה) גדרי הלאו. שבט לוי מזהרין שלא יטלו חלק בבזה בשעה

ז. ע"ע חידושי רבינו יוסף נחמיה עה"ת פר' וירא ד"ה כי ידעתינו. ח. עיין פסיקתא רבתי אות א. ועיין ברמב"ם הל' מלכים פי"א הל"ד. ט. עיין בשו"ת משנה הלכות מה"ת ח"ב סי' תל"ה. **תקה** א. רמב"ם הל' שמיטה פי"ג ה"י.

בית להם אשר בשער וישאו ויבאו אל דוד ולא אבה לשתותם ויסף אתם לה'. ויאמר חלילה לי ה' מעשתי זאת הדם האנשים ההלכים בנפשותם ולא אבה לשתותם'. ופרש במצורת דוד (שם, יז) 'וכי אשתה דם האנשים אשר הלכו בסכנת נפשותם'.³ ושבת לוי כיון שלא הלכו במלחמה אין ראוי להם לקח חלק במה שקנו הם בנפשותם. גם כי שבת לוי צריכים להשים שלום ואין להם דבר שפא על ידי מלחמה (עיין חינוך).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

מצוה תקו

לתת זרוע ולחיים וקבה (מצות עשה ר"ז)

צוה הקדוש פרוץ הוא לתן לפה הזרוע והלחיים והקבה מפל בהמה טהורה שנשחטה, שנאמר (דברים יח, ג) 'זוה יהיה משפט הכהנים וגו' ונתן לפה הזרוע והלחיים והקבה'.

משנה הלכות

שאר ארצות שכובש מלך ישראל הרי חלק הכהנים והלויים בביזת אותן הארצות ככל ישראל. ולדעת הסמ"ג לעתיד לבוא גם אלו יקחו חלק במלחמת הארץ, אלא שלמות המשיח לא יהיו עוד מלחמות ושלום וצדק יהיה בשערים. ונוהגת מצוה זו בזמן הבית בשבת הלוי, והעובר ונוטל חלק להרמב"ם לוקה, ולהחינוך הוא לאו שניתן לתשלומין ואינו לוקה.

תקו) גדרי המצוה. אדם מישראל בין איש ובין אשה, חוץ מכהנים ולויים, שישחטו או אחרים ישחטו בשבילם אחד מג' מיני בהמה טהורה או שלשתן יחד, חייב ליתן

לתשלומין אין לוקין עליו אף על פי שלא שילם, אלא הנכון דלאו זה לא ניתן לתשלומין כך כתב הרדב"ז ז"ל, אבל החינוך כתב דניתן לתשלומין וצריך עיון. ועיין בסמ"ע ובש"ך בחושן משפט (סי' צ"ז) מה שפירשו בדעת הרמב"ם שכתב ב'אבד המשכון של אלמנה או נשרף קודם שהחזיר לוקה', ועיין להלן במצוה תקצ"א. ומדברי הרדב"ז יש ראייה למה שכתב בקצות החושן (חו"מ שם), עיין שם ודו"ק כי קיצרתי מאוד.

שאר פרטים. ויש להסתפק בנטל חלק ונתנו מיד לישראל אי עובר בלאו. וכל אלו נאמרים בארץ ישראל אבל במלחמת

ג. ועיין ב"ק סא. ג. ועיין משנה למלך שם, ובמנחת חינוך. ד. רמב"ם שם הי"א. ה. שם ה"י.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי הַפֶּשֶׁט אָמְרוּ חֲזו"ל (עיין חולין קלד:) כִּי בְּזֻכּוֹת פִּינְחָם אָבִי אֲבִיהֶם שָׁקֵנָא לְאַלְקִים עַל דְּבַר כְּזָבִי וּמְסַר נַפְשׁוֹ לְהַרְגַּנְשִׁי שִׁכַּט מִיִּשְׂרָאֵל עַל קְדֻשַׁת הַשֵּׁם, זָכָה הוּא וְאֶחָיו וּבְנָיו אַחֲרָיו לְעוֹלָם בְּמִתְנָה זֹה מֵאֲתוֹ יִתְבָּרֵךְ, בְּזִרְוּעַ כְּנָגֵד 'וַיִּקַּח רִמָּח בְּיָדוֹ' (במדבר כה, ז), הַלְחִיִּים בְּזֻכּוֹת שֶׁהִתְפַּלֵּל עַל צַעֲרָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בְּדַכְתִּיב (תהלים קו, ל) 'וַיַּעֲמֹד פִּינְחָם וַיִּפְלֹל', וְהִקְבָּה כְּנָגֵד 'הָאִשָּׁה אֶל קִבְתָּהּ' (במדבר שם ח). וּמִכָּאֵן לְמִדֵּים שֶׁכָּל הַמוֹסֵר נַפְשׁוֹ וּמִקְדָּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפְרָהֶסְיָא זֻכָּה לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו אַחֲרָיו, וְהִקְרָן קִימַת לוֹ לְעוֹלָם הֵבֵא (מצודת דוד (רדכ"ז) מצוה רעא). וְהִרְמַב"ם (מורה נבוכים ח"ג פל"ט) כָּתַב כִּי הָאִיבָרִים הָאֵלוֹ רֵאשִׁית הֵם וְלָכֵן נִתְּנוּ לְמִשְׁרָתֵי ה' לְכָבוֹד, הַלְחִיִּים הֵם רֵאשִׁית הַגּוֹף, הַזִּרְוּעַ רֵאשִׁית הָאִיבָרִים הַמְשַׁתְּרָגִים מִן הַגּוֹף, הִקְבָּה רֵאשִׁית

משנה הלכות

חיובי המתנות והזוכים בהן. אינו נוהג בחיה ועוף^א. אוכל אדם מבהמה קודם שהורמו מתנותיה ולא הוא כאוכל טבלים^ב. נוהגת בבהמה של חולין ולא במוקדשים^ג. כהן קצב מוכר בשר חייב במתנות^ד. כהנת אף על פי שנשאת לישראל אוכלת המתנות ובעלה ישראל אוכל בשבילה^ה. אין שם כהן מעלה המתנות בדמים ואוכלן, ונותן הדמים לכהן כשימצא^ו. חללה אינה אוכלת, וכן כהן חלל^ז. ספק בכור חייב במתנות ממה נפשו, שאם בכור הוא כולו לכהן, ואם לאו יש לו מתנות^ח. ועיין בשולחן ערוך^ט לענין כלאים מתיש

מהם לכהן הזרוע והלחיים והקיבה^א, ואין חילוק בין שוחט לעצמו או לאחרים^ב, ואפילו שוחט לרפואה או לכלבים חייב^ג. נמצאת הבהמה טריפה פטור^ד.

גדרי המתנות. והזרוע הוא של ימין מפרק הארכובה עד כף של יד, שהן ב' אברים זה מעורה בזה^א. והלחיים מן הפרק של לחי עד הפרק של גרגרת, טבעת גדולה, עם הלשון שביניהם, ונותנן לכהן בעורן ובצמרן^ב. והקיבה בחלב שעליה ובחלב שבתוכה, ונהגו הכהנים להניח החלב לבעלים^ג. והרי אלו נקראים מתנות כהונה^ד.

תקו א. רמב"ם הל' בכורים פ"ט ה"א. יו"ד סי' ס"א סעיף א. מנחת חינוך. ב. רמב"ם שם ה"ה. ג. שם ה"ו. ד. יו"ד שם ס"ו. ה. רמב"ם שם ה"ח. יו"ד שם ס"ב. ו. רמב"ם שם ה"ח-יט. יו"ד שם ס"ג. ז. רמב"ם שם ה"ט. יו"ד שם ס"ד. ח. רמב"ם שם ה"א. ט. רמב"ם שם ה"ה. יו"ד שם ס"ז. י. רמב"ם שם ה"ד. יו"ד שם ס"ה. יא. רמב"ם שם ה"א. יו"ד שם ס"ט. יב. רמב"ם שם ה"ט. יו"ד שם ס"ד. יג. רמב"ם שם ה"כ. יו"ד שם ס"ח. יד. יו"ד שם ס"י. טו. רמב"ם שם ה"כ. טז. רמב"ם שם ה"ג. יז. יו"ד שם ס"ח. ועיין רמב"ם שם ה"ה.

הַמְעֵיִם (מוכא במצודת דוד שם. וברמב"ן ורבינו בחיי דברים יח, ג). וְעַל דֶּרֶךְ הַרְמֹז שֶׁהָאָדָם יִתֵּן אֵל לָבוֹ שֶׁאֵלֹהֵי הַשְּׁלֵשָׁה אֵיבָרִים צָרִיךְ לְקַדֵּשׁ בְּיוֹתֵר בְּאֲכִילָה, 'הִזְרַע' שֶׁמֵבִיא הַמֶּאֱכָל לִפְהֵ, 'הִלְחִיִּים' שֶׁהֵם לְוַעֲסִים הַמֶּאֱכָל, 'וְהִקְבָה' שֶׁבֹ גַעֲכָל הַמֶּאֱכָל. וְלִתְקֵן הַמְעֵשָׂה וְהַדְּבוּר וְהַמְחֲשָׁבָה, וְהִקְבָה כְּנֶגֶד הַמְחֲשָׁבוֹת^{יח}.

חולצין ק"ג. רמב"ם ה"ל' ביבורים פ"ט, ספר המצוות מצות עשה קמ"ג, סמ"ג עשין קמ"ב, יורה דעה סי' ס"א.

מצוה תקו

לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה (מצות עשה ר"ח)

צְוָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַפְרִישׁ מִן הַדָּגָן וְתִירוֹשׁ וְיִצְהָר תְּרוּמָה גְדוּלָה וְלִתְנָהּ לַכֹּהֵן, שְׁנַאֲמַר (דברים יח, ד) 'רֵאשִׁית דְּגַנְךָ תִּירְשֶׁךָ וְיִצְהַרְךָ וְגו'^{יח}. תִּתֵּן לוֹ.

משנה הלכות

תקו (תקו) **חייב תרומה מהתורה**. קיום המצוה, דעת הרמב"ם דכל אוכל אדם שנשמר וגידולו מן הארץ חייב בתרומה מן התורה, חוץ מן הירקות שהם מדרבנן^א, והראב"ד^ב והתוס' ועוד ראשונים חולקים דאינו חייב מהתורה רק ה' מיני דגן ותירוש ויצהר בלבד, וכל שאר המינים חוץ מאלו וכל פירות אילנות פטורין מן התורה וחייבים מדברי סופרים^ג.

פירות הפטורים. מתנות עניים והפקר והקדש פטורין^ד, פירות שמיטה

וצביה, ולהיפוך וכן תיש ועז וכבש. כוי חייב במתנות^ה. בהמת שותפים חייבת^ו.

נתינתן ואכילתן. ונותן לכל כהן שירצה, ואפילו לכהנת, ואפילו נשואה לישראל^ז. כהן נותנה אפילו לכלב, ואם אכלן צריך לאכלן צלי דרך גדולה^ח. ונוהג בזמן הבית, ודעת הרבה גדולי הפוסקים שנוהג גם בזמן הזה^ט, והחתם סופר ז"ל^י נהג בכל יום טוב לשחוט בהמה ולהפריש מתנות כהונה ממנה, ואשרי מי שיכול לקיימם, ועוד פרטי דינים עיין ביוורה דעה (ס' ס"א).

יח. ע"ע אברבנאל דברים יח, א-ח. יט. רמב"ם שם. יו"ד שם ס"ז. כ. רמב"ם שם ה"ז. כא. רמב"ם שם ה"ז וה"כ. יו"ד שם ס"ז-ח. כב. רמב"ם שם ה"כ והכ"ב. יו"ד שם ס"ב-ג. כג. שם סכ"א. כד. שו"ת חתם סופר יו"ד סימן ש"א. **תקו** א. רמב"ם הל' תרומות פ"ב ה"א. ב. שם הל' מעשר פ"א ה"ט. ג. בכורות נד. ד"ה ושני מינין בעלמא דרבנן. ד. עיין כסף משנה ומשנה למלך הל' תרומות ריש פ"ב. מנחת חינוך. ה. רמב"ם הל' תרומות פ"ב ה"י-יא.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שֶׁהֲדָגַן וְתִירוֹשׁ וְיִצְהָר הֵם עֵקֶר מִחִיתָם שֶׁל בְּרִיּוֹת, וְהָעוֹלָם כְּלוּ שֶׁיֵּךְ לְקָדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, עַל כֵּן רָאוּי לְאָדָם לְזַכֵּר אֶת בּוֹרְאוֹ עַל הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בִּרְכוּ, וַיִּפְרִישׁ קִצֵּת מִמֶּנּוּ לְשִׂמּוֹ בְּרוּךְ הוּא, וַיִּתְּנֵנוּ לְמִשְׁרָתוֹ הַכֹּהֲנִים הָעוֹסְקִים תָּמִיד בְּמִלְאֲכַת שְׁמִים טָרָם יִגַע בּוֹ יַד הָאָדָם וַיִּהְיֶה מִמֶּנּוּ כָּלָל. וּמִן הַיְסוּד הַזֶּה אֵימָא (חולין קלו:)' חֲפָה אַחַת פּוֹטֶרֶת אֶת כָּל הַכֹּהֲנִים מֵהַתּוֹרָה, כִּי לְזִכְרוֹת הָאֲדָנוֹת אֵין הַפְּרִשׁ בֵּין רַב לְמַעַט, אָבָל רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (שם) הוֹסִיפוּ לְתֵת בּוֹ שְׁעוֹר שְׁחִתְעוֹרֵר בּוֹ לֵב הָאָדָם בְּעֵינָיו יוֹתֵר, כִּי לֹא יֵשִׁית לְבוֹ עַל הַמַּעוֹט כְּמוֹ עַל הַמְּרָבָה, כִּי

משנה הלכות

שנכנס שבת עליהן². קודם שנקבעו למעשר
אוכל מהן ארעיים³.

מִין עַל שְׂאִינוֹ מִינוֹ. אֵין תּוֹרְמִין מִן הַחֹדֶשׁ
עַל הַיֶּשֶׁן וְלֹא מִן הַיֶּשֶׁן עַל הַחֹדֶשׁ, וְלֹא
מִן הַתְּלוּשׁ עַל הַמְּחוּבֵּר, וְכֵן לַהִיפּוֹךְ, וְלֹא מִמִּין
עַל שְׂאִינוֹ מִינוֹ, וְלֹא מִפִּירוֹת חוֹץ לַאֲרֶץ עַל
פִּירוֹת אֲרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא מִפִּירוֹת אֲרֶץ יִשְׂרָאֵל
עַל פִּירוֹת חוֹץ לַאֲרֶץ, לֹא מִן הַפְּטוּר עַל
הַחִיּוּב, וְלֹא מִן הַחִיּוּב עַל הַפְּטוּר, וְאִם תֵּרַם
אֵין תּוֹרְמָתוֹ תּוֹרְמָה, לֹא מִן הַרַע עַל הַיֶּפֶה,
וְלֹא מִדְּבַר שֶׁנִּגְמַר מִלֹּאכְתּוֹ עַל דְּבַר שֶׁלֹּא
נִגְמַר, וְלֹא מִן הַלַּח עַל הַיֶּבֶשׁ, וְלֹא מִן הַיֶּבֶשׁ
עַל הַלַּח וְאִם תֵּרַם תּוֹרְמָתוֹ תּוֹרְמָה⁷.

שֶׂאֵר פְּרִטֵי דִינִים. מִפְּרִישֵׁין עַל יַדֵי שְׁלִיח¹⁰,
וּבמחשבה¹¹, ומשלו על חבירו¹², ואיתא
בשאלה כהקדש¹³. שותפות עכו"ם חייב¹⁴,

פטורין¹⁵, לקח תבואה ממורחת פטורה
מתרומה, אבל לקח קודם מירוח ומירח חייב¹⁶.
ואין חילוק בין טבל טהור לטמא לענין
תרומה¹⁷.

הַפְּרִשְׁתּוֹ. מִן הַתּוֹרָה תּוֹרְמָה אֵין לָהּ שִׁיעוֹר,
וְנִתְּנָה חֲכָמִים שִׁיעוֹר עֵין יֶפֶה נוֹתֵן
אֶחָד מֵאַרְבַּעִים, בִּינוּנֵי אֶחָד מִחֲמִישִׁים, עֵין
רַעָה אֶחָד מִשִּׁישִׁים¹⁸. תּוֹרְמִין מֵאוֹמֵד, וּמִצּוּה
לַהֲפָרִישׁ מִן הַיֶּפֶה¹⁹.

דְּבָרִים הַקּוֹבְעִים לַתּוֹרְמָה. וְשֵׁשׁ דְּבָרִים
קוֹבְעִים לַתּוֹרְמָה וּמַעֲשֵׂר, א) חֲצֵר,
כְּלוּמֵר שִׁיבִיא הַתְּבוּאָה לַחֲצִירוֹ אוֹ לְבֵיתוֹ
אַחַר שֶׁנִּגְמַר מִלֹּאכְתָּהּ, ב) הַמִּקֵּחַ, כְּלוּמֵר
הַמוּכָר תְּבוּאָה, ג) הָאֵשׁ, כְּלוּמֵר שִׁבִישְׁלָן עַל
הָאֵשׁ, ד) הַמִּלַּח, כְּלוּמֵר כִּבְשָׁן בְּמִלַּח, ה)
הַתּוֹרְמָה, שֶׁהַפְּרִישׁ מֵהֵן תּוֹרְמָה, ו) הַשַּׁבָּת,

1. שם הל' מתנות עניים פ"ו ה"ה. 2. שם הל' מעשר פ"ב ה"ב, ועיין מנחת חינוך שיש חולקים. 3. רמב"ם שם הי"ד. 4. שם פ"ג ה"א-ב. 5. שם ה"ד. 6. שם פ"ה ה"א. 7. יו"ד שם ס"ג. 8. רמב"ם שם הל' מעשר פ"ג ה"ג. 9. יו"ד סי' של"א ספ"א. 10. רמב"ם שם ה"א. 11. יו"ד שם ס"פ. 12. רמב"ם שם הל' תרומות פ"ה ה"ט-י-יא-יב. 13. יו"ד שם סני"א-נג-נד-נה-נו. 14. רמב"ם שם פ"ד ה"א. 15. יו"ד שם סכ"ז. 16. רמב"ם שם ה"ט"ז. 17. יו"ד שם סמ"ד. 18. רמב"ם שם ה"ב. 19. יו"ד שם ספ"ג. יח. מנחת חינוך. יט. שם פ"א ה"כ. יו"ד שם ס"א.

זֶה מִטְבַּע הָאָדָם וְהַרְגְלוֹ שִׁישְׁמַח בְּמֵאֲכָל רֹב (חינוך). גַּם בָּא לְהוֹרוֹת כִּי עֲשִׂית מִצְוֹת יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ פּוֹטֵר וְלֹא הִנְתִּינָהּ, וְלִכֵּן 'חֲטָה אַחַת פּוֹטֵרֶת אֶת הַכָּרִי', וְהֵבֵן (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה רט).

מס' תרומות, רמב"ם הל' תרומות, ספר המצוות מצות עשה קכ"ו, סמ"ג עשין קל"ג, יורה דעה סי' של"ד.

מצוה תקח

מצוות ראשית הגז (מצות עשה ר"ט)

צִנְהָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְתֵן רֵאשִׁית גִּזַּת הַצֹּאן לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יח, ד) 'וְרֵאשִׁית גִּזַּת צֹאנְךָ תִּתֵּן לוֹ'.

מִשְׁדְּשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּמִצְוֹת מַעֲשֵׂר בְּפִרְשֵׁת קֶרֶח (מצוה שצה), שֶׁלְפִי שֶׁלֹּא נָתַן לָהֶם נִחְלָה בְּתוֹךְ יִשְׂרָאֵל בְּקַרְקָעוֹת וְלֹא בְּבִזָּה, זָכָה לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כָּל צֶרֶךְ מַחֲיֵתָם מֵאֲחִיָּהֶם, וְנָתַן לָהֶם תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת שֶׁהֵם לַחֲמֹם וְיֵינֶם, וְזֵרוּעַ וְלִחְיִים וְקִבְּהָ אֲכִילַת בֶּשֶׂר,

משנה הלכות

חייב בראשית הגז^א, כלומר כשגוזז הצמר של הרחלים נותן חלק ממנה לכהן. ומן התורה אין לה שיעור כתרומה, ומדברי סופרים שלא יפחות מאחד משישים^ב.

איזה צמר חייב. ואינו חייב אלא מכבשים בלבד, זכרים ונקבות^ג, ונוהג בכלאים ובכוי ובטריפה^ד. אינו חייב עד שיהא בגיזה שלהן לא פחות ממשקל שישים סלע, ושיהיה גיזת כל אחת מחמישתן לא פחות ממשקל י"ב סלעים, היתה אחת מהן גוזזת פחות מי"ב סלע, אע"פ שחמישתן גוזזות שישים סלע או

פירות ארץ ישראל שיצאו לחוץ לארץ פטורין, והוא שמרחן בחוץ לארץ, אבל מרחן בארץ ישראל ונתחייבו כבר לא נפטרו מפני שיצאו לחוץ לארץ^ה. ויש להזהיר על הלוקחין פירות ארץ ישראל שידעו בבירור שנפרש מהן תרומות ומעשרות. ונוהג בזמן שישראל על אדמתן דאורייתא בזכרים ונקבות, ובזמן הזה נחלקו הפוסקים אי דאורייתא או דרבנן, ומפרישין לכתחילה כל שהוא, ומאבדין אותו. **תקה) גדרי החיוב.** קיום המצוה, מי שיש לו חמש כבשים או יותר בעדרו

ג. רמב"ם שם הכ"ב, ועיין משנה למלך שם. יו"ד שם ס"ב. **תקה) א.** רמב"ם הל' בכורים פ"י הי"ג. יו"ד סי' של"ג ס"ט. ב. רמב"ם שם ה"א. יו"ד שם. ג. רמב"ם שם ה"ד. יו"ד שם ס"ב. ד. רמב"ם שם ה"ז.

וְחַלְקֶם בְּקִדְשֵׁי קִדְשִׁים וּבְקִדְשֵׁי קָלִים, וְרֵאשִׁית הַגֵּז לְצֶרֶף מַלְבוּשֵׁיהֶם, וְשֵׂדֶה אַחְזָה וּגְזֵל הַגֵּר וְחֶרְמִים וּפְדִיּוֹן בְּכוֹרוֹת לְשֹׂאֵר הוֹצָאוֹת וּצְרָכִים שְׂצָרֶיךָ הָאָדָם (חינוך. מצודת דוד (רב"ז) מצוה ערב). עוֹד טַעַם דִּהְיֶה פְתִיב (דברים ה, ד) 'שְׂמֹלֶתְךָ לֹא בְלָתָה', וְאָמְרוּהִי דַעֲמוּד הָעֵנָן הִיָּה מְנַהֵן אֶת מַלְבוּשֵׁיהֶם, וְעֲמוּד הָעֵנָן בָּא לְיִשְׂרָאֵל בְּזִכּוֹת אֶהְרֵן, וְלָכֵן 'רֵאשִׁית גֵּז צִאֲנָה תִתֵּן לוֹ' וְלִבְנֵי הַכֹּהֲנִים (תפארת יהונתן (אייבשיץ) פר' שופטים ד"ה וראשית גז). וְעַל דֶּרֶךְ הָרְמֹז כִּי שֶׁה פְּזוּרָה יִשְׂרָאֵל, וְיָבֵא הַכֹּהֵן וְיִקְבֹּל רֵאשִׁית הַגֵּז וְלִכְפֹּר עַל שֶׁה פְּזוּרָה, וְתִפְלְתוּ נִשְׁמַעַת לְהוֹעִיל וְלְהַצְלִיחַ (עיר מקלט (לידא) מצוה תקח).

חולצין קלה: רמב"ם הל' בכורים פ"ז, ספר המצוות מצות עשה קמ"ד, סמ"ג עשין קמ"ג, יורה דעה כ"י ש"א.

משנה הלכות

הפרשתה ושאר פרטים. ומצותה להפריש בתחילה, הפריש בין באמצע ובין בסוף יצא, גזז אחת ומכר גזזתה ואחר כך גזז שניה ומכר, וכן כולוהו הכל מצטרף לראשית הגז וחייב אפילו לאחר כמה שנים, מפרישין מן החדש על הישן, היה לו רחל אחת וגזזה ואח"כ קנה עוד עד לשיעור אינן מצטרפות לשעבר^{טו}. נותן אדם גזזתו לכהנים הרבה ובלבד שיתן לכל אחד לא פחות ממשקל חמש סלעים אחר שילבנו הכהן^{טז}. ונותנין אותו לכהנת, ואף על פי שנושאה לישראל, כמתנות בהמה^{טז}. ונוהג בזמן הבית, ובזמן הזה נהוג עלמא כר' אילעי דפטור.

יותר פטורין^ה. היה צמרן קשה ואינו ראוי ללבישה פטורין^ט. היה הצמר אדום או שחור או כל צבע חייב, גזז הצמר וצבעו קודם שנתן פטור, הלבניו קודם שנתנו חייב, התולש צמר רחלים בידו חייב^ה. הגוזז המתה פטור^{טז}.

בעלים החייבים. הפריש ואבד חייב באחריותו עד שיתן לכהן, העושה כל גזזתו ראשית דבריו קיימין^{טז}. שותפין שיש בחלק כל אחד כשיעור חייבין^{טז}. אינו נוהג בעכו"ם, לקח צמר מעכו"ם פטור^{טז}. ואינו נוהג במוקדשין, ואם הן קדשים שנפדו חייבין^{טז}.

ה. ראה רש"י דברים שם. ועיין פסיקתא דרב כהנא יא, כא. ו. תענית ט. ז. ירמיה נ, יז. ח. שם הי"ג. יו"ד שם ס"ט. ט. רמב"ם שם ה"ד. יו"ד שם ס"ב. י. רמב"ם שם ה"ו. יו"ד שם ס"ד בהגה. יא. שם ה"ז. יו"ד שם ס"ד. יב. רמב"ם שם ה"ח. יו"ד שם ס"ה-ו. יג. רמב"ם שם ה"ד. יו"ד שם ס"י. יד. רמב"ם שם ה"ט. יו"ד שם ס"ז. טו. רמב"ם שם ה"א-ב-ג. טז. שם ה"ו. יו"ד שם ס"א-ב. יז. רמב"ם שם ה"ט. יו"ד שם ס"ג. יח. רמב"ם שם ה"ז. יו"ד שם ס"ד.

מצוה תקט

להיות בְּהַנִּים וְלוֹיִם עוֹבְדֵינָם בְּמִשְׁמְרוֹת (מצוה עשה ר"י)

צְנוּת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שִׁיְהִיו הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם עוֹבְדִים בְּמִקְדָּשׁ לְמִשְׁמְרוֹת,
שְׁנַאמֵר (דברים יח, ז-ח) 'וְאִשְׁרַת בְּשֵׁם ה' אֱלֹקָיו כְּכֹל אֲחָיו הַלְוִיִּם הָעֹמְדִים
שָׁם וְגו'. חֶלֶק בְּחֶלֶק יֵאָכְלוּ וְגו'.

מִשְׁרְשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי מִתְּכַסִּי מַלְכוּת לְהִיּוֹת חִילוֹת הַמֶּלֶךְ הַמְּמֻנִים
לְשִׁרְתוֹ יוֹדְעִים כֹּל אֶחָד יוֹמוֹ וְזִמְנוֹ וּמְקוֹמוֹ הַקְּבוּעַ, וּבְכַךְ תַּעֲשֶׂה
כֹּל הַמְּלָאכָה עַל מְכוֹנּוֹ, וְאִם לֹא יִהְיוּ מִשְׁמְרוֹת יְדוּעִים לַפְּעֻמִּים יָבִאוּ כֹּל
וְיִשְׁרְתוּהוּ, וְלַפְּעֻמִּים יִתְעַצְלוּ מְלָכָא וְנִמְצָאָת עֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ בְּטִלָּה וּבְלִי

משנה הלבית

תקט) מספר המשמרות. משה רבינו ע"ה
חילק את הכהנים לח'
משמרות, ד' מאלעזר וד' מאיתמר, שמואל
הנביא ודוד המלך ע"ה חילקו עוד לעשרים
וארבע משמרות, שיהיו עובדים במקדש כל
שבוע משמר אחד, ובכל שבת מתחלפין
משמר יוצא ומשמר נכנס עד שעברו כ"ד
שבועות ואח"כ חוזרין חלילה".

ברגלים. ומשמרות אלו היו כל השנה, אבל
ברגלים כל כהן שבא ברגל עובד
וחולק עם אנשי המשמר יחדיו. ודוקא
בקרבת הבאים מחמת הרגל ובעבודת שתי
הלחם ובחילוק שתי הלחם של עצרת
ובחילוק לחם הפנים, אבל נדרים ונדבות
ותמידין ועבודת לחם הפנים שייך למשמר
שזמנו קבוע באותו רגל שנאמר 'חלק כחלק
יאכלו לבד ממכריו על האבות".

כהן בקרבן עצמו. כל כהן שיש לו קרבן
שלו להקריב הרי זה בא למקדש בכל
יום שירצה ומקריב לעצמו שנאמר (דברים
יח, ז-ח) 'ובא בכל אות נפשו וגו'. ושרת בשם
ה', ואפילו חטאות ואשמות הוא מקריב
ומכפר על ידי עצמו, והעור של קרבנו שלו
הוא, ואוכלו לעצמו, ואם רצה ליתן לכהן אחר
להקריבו נותן ועורו ובשרו יעשה בו כרצונו".

היה כהן בעל מום שהביא קרבן, נותן לאנשי
משמר להקריב כישראל כיון שאינו ראוי
להקריב, היה זקן או חולה אם יכול להקריב
על ידי הדחק נותן לכל כהן שירצה, והעור
והבשר לאנשי המשמר דאכילה על ידי הדחק
לא שמה אכילה". היה כהן גדול אונן ורצה
להקריב, על ההקרבה עושה שליח כיון דבר
הקרבה הוא, והבשר לאנשי משמר כיון
שאינו אוכל".

סדר (עיין הינדך). גם כי מן הראוי למשרתי ה' המלך להנפש מזמן לזמן, ובאם יהיה להם משמרות קבועים יעבדו יותר בזריזות כל אחד במשמרתו וינפש אחריו, לא כן אם לא יוכלו להנפש מחמת הפלבול. זולת כי הוא גדר גדול שלא יתקוטטו הכהנים ביניהם, וכבר ידעת איך היו דוחפין זה את זה בעבודת המקדש עד הכה אחד מהם, והיו מצטערין על טמאת ספין עד שיידעו שעדין מפרפם (עיין יומא כג.), וכדי לצאת כל אלו 'חלק כחלק יאכלו' במשמרות (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה ריא)'.¹

סוכה נה: תענית כז. רמב"ם הל' כ"י המקדש פ"ד, ספר המצוות מצות עשה כ"ו, סמ"ג עשין קע"ב.

מצוה תקי

שלא לקסם (לא תעשה ש')

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא לקסם, שנאמר (דברים יח, י) 'לא ימצא בך וגו' קסם קסמים'.

משרשי המצוה. כי באלו דברים כלם ערש דבר נמצא בהם, ולכן מנעה התורה שיש לחוש שמא יטעו בהם ההמון ויחשבו בשביל שייבאו קצת מהדברים שיגידו להם בעלי הקסם ויאמרו שכל הפעולות

משנה הלכות

אנשי מעמד. נביאים הראשונים תקנו שיתמנו אנשי מעמד כ"ד משמרות, והם שלוחי ישראל לעמוד על קרבנות ציבור, ועל כל משמר היה ממונה אחד הנקרא ראש המעמד^ז. ומתענים יום ב' וג' וד' וה' ומרבים בתפילות לה' על ישראל^ט. ונוהג בזמן הבית בזכרי הכהונה.

תקי) גדרי הלאו. קוסם זה העושה מעשה שמסיר ומפנה מחשבתו מכל הדברים שיאמר דברים העתידים להיות, ויש שמשתמשים בחול או באבנים, ויש שגוחן לארץ וצועק בקול, ויש מסתכל במראה של ברזל או של עששית ומדמה ואומר, ויש מי שאוחז ומקבל בידו מקל ונשען עליו ומדבר^א.

ז. וע"ע אורות המצוות מצוה תצח. ח. רמב"ם שם פ"ו ה"א. ט. שם ה"ג ד-ה. תקי) א. רמב"ם הל' עכו"ם פ"א ה"ו.

בְּעוֹלָם סִפְתָּם הֵם הַכַּחוֹת וְהַמְזוּלוֹת, וַיֹּאמְרוּ עֲזֹב ה' אֶת הָאָרֶץ חֶסֶם
 וְחִלְיָהּ, אֲכַל יֵשׁ חַיִּיב לְדַעַת שְׂיִישׁ כַּח בְּיַד הַצַּדִּיק לְשָׁנוֹת הַמְזוּל בְּזִכְרוֹתוֹ
 (חינוך. ועיין טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רצב). וְהַרְמַב"ם (ספר המצוות לא תעשה לא)
 כְּתַב 'עֲנִין הַקְּסָמִים הוּא הַמְּנִיעַ כַּחוּ וּמַחֲשֵׁבָתוֹ לְחֶשֶׁב בְּמִין מְמִינֵי
 הַתְּנוּעָה, בְּאִשֶּׁר יַעֲשׂוּ בַּעֲלֵי הַכַּחוֹת כְּלָם כְּדִי שְׂיִגִּידוּ מַה שְׂיִתְחַדֵּשׁ קָדָם
 הַיּוֹתוֹ, וְאִמְנָם יִתְאַמֵּת לָהֶם זֶה בְּהִיּוֹתוֹ כַּח הַמַּחֲשָׁבָה וְהַשְּׁעוֹר מֵהֶם חֶזֶק
 מְאֹד'.^ב וְכֹל זֶה מְדַרְךְ הַתְּבוּדוֹת וְהַמַּחֲשָׁבָה הַחֲזָקָה בְּדַבָּרִים אֲשֶׁר הוּא
 רוֹצֵה לְהַגִּידוֹ יִדְעוּ בָּהֶם מַה שְׂיִדְעוּ, וּמְכַל מְקוֹם מְשׁוֹת יִדְעָה יֵשׁ בָּהֶם
 אֵף כִּי לֹא בְּרוּרָה הַיִּדְעָה. וְאִפְלוּ בְּשִׂדִים אֵין כַּח לְדַעַת הַעֲתִידוֹת אֲלֵא

משנה הלכות

הקליפה וזורקו מיד, אם כשנפל נמצאת
 הקליפה למעלה זהו איש, ואח"כ זורק עוד,
 אם מחשוף הלבן עולה למעלה אומר זה
 אשה, הרי איש ואחר כך אשה זהו סימן
 טוב, ואם מחשוף הלבן נראה תחילה ואחר
 כך הקליפה, אשה ואחר כך איש זה רע,
 ואם הקליפה למעלה בשניהם זה בינונית,
 ועדיין עושים כן באשקלונא', והרי כתבתי
 לך כמה אופנים והכלל כל אופן כזה
 וכיצא בו אסור.

שאר פרטים דינים. ואסור לחולה לשאול
 בקסמים היכא דליכא סכנת נפשות!^ג
 ועיין בחכ"א (כלל פ"ד) ובשו"ת טוב טעם
 ודעת תליתאי (ח"ב סי' מ"ח) באנשים
 הקוסמים שמניחים ידיהם על שולחן וחלילה
 לעשות כן. ונוהג בכל מקום ובכל זמן
 בזכרים ונקבות.

ואחד הקוסם ואחד השואלו אסורים, אלא
 שהקוסם לוקה והשואל מכין אותו מכות
 מרדות!^ד

דרכי הקוסם. והעיד הרמב"ם ז"ל שהוא
 ראה זה במערב פעם אחת. ומהם
 מי שמיישר החול ויעשה בו צורות, וזה
 יעשו הרבה בני אדם במערב, ומהם מי
 שישליך אבנים דקים בחתיכות עור ויארין
 להביט בהם ואחר כך יספר דברים וכו',
 וזה מפורסם בינינו ועשו אותם תמיד
 לעינינו הישמעאלים והישמעאליות, ע"כ
 והסמ"ק (סי' קמג) כתב ששואלין אותו
 ואומר כל שיהיה על ידי השם או על ידי
 שדים או על ידי השבעות. והסמ"ג^ה כתב
 'קוסם קסמים כשיוצאין לדרך בודקין
 בקסמים קודם צאתם ולוקחין קסמים מעץ
 מקלפין אותם מצד אחד, ומצד שני מניח

ג. הביאו במצודת דוד (רדב"ז) מצוה סג. ג. טור י"ד סי' קע"ח. ועיין רמב"ם שם ה"ז. ד. עיין בספר המצוות,
 לשונו המדויק. ה. לאוין נ"ב, ש"ך י"ד סימן קע"ט ס"ק א. ו. ש"ך י"ד שם.

שְׁהוּא דְרֹךְ הַשְּׂמָאלִית, וְלֹכֵן אֶסְרָה הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וְכָל זֶה יֵשׁ בּוֹ שְׂמִיץ
עֲבוּרָה זָרָה (מצודת דוד (רדב"ז) מצוה סג. ועיין גם חינוך).

סנהדרין סה: רמב"ם הל' עכו"ם פ"א, ספר המצוות לא תעשה ל"א, סמ"ג לאוין ג"ב, יורה
דעה ס' קצ"ט, סמ"ק ס' קמ"ג.

מצוה תקיא

לֹא יִמְצֵא בָךְ מְעוֹנֵן וּמְכַשֵּׁף (לא תעשה ש"א)

הַזְהִיר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂלֵא לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה כְשׁוּף, שְׁנֵאמַר (דברים יח, י)
לֹא יִמְצֵא בָךְ וְגו' מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף.

מִשְׁרְשֵׁי הַמְצוּה. מֵה שְׂאֵמְרוּ רַז"ל (סנהדרין סז:): 'לְמָה נִקְרָא שְׂמֵן כְּשָׁפִים,
שְׂמֵכְחֵינְשִׁים פְּמִלְיָא שְׁל מַעְלָה'. פְּרוּשׁ כִּי עֲנִין הַכְּשׁוּף הוּא
שְׂעִישׁוֹ הַמְכַשְׁפִּים תְּחִבּוּלוֹת בְּמִינֵי עֲשָׂבִים וְאַבְנִים^א וְכֵן הִרְבֵּה דְבָרִים
לְהַכִּין הָאָדָם עֲצֻמוֹ לְקַבֵּל רִשָּׁם מִמְּלֶאכֵי חַבְלָה שְׁנִבְרָאוּ לְחַבֵּל לְרִשְׁעִים,

משנה הלכות

בספר יצירה ולעשות מעשה^ה. ומיהו
המשתמש בשמות הקדושים לא ינקה ח"ו
מכל רע, שלא נמצא בדורות הללו מי
שיתמש בקדושה ובטהרה^ה.

שאר פרטי דינים. נעשה דבר על ידי כישוף,
אם הוא דבר מאכל ונעשה על ידי

מכשף ישראל אסור לאכלו, ואם המכשף
עכו"ם מותר לאכלו^ו. ומותר ללמוד ממכשף
שאינו מין עניני כישוף להבין ולהורות, ודוקא
שיודעין בו שאינו מין, אבל סתם מכשף מין
הוא ואסור ללמוד ממנו אפילו להבין
ולהורות^ה. והסנהדרין חייבים להיות בקיאים

תקיא) גדרי הלאו. אסור לעשות שום
מעשה כשוף, והעושה
מעשה כשפים במזיד ובהתראה חייב סקילה,
ובלא התראה במזיד חייב כרת, ובשוגג
חטאת, אחיזת עינים שנראה כעושה מעשה
ואינו עושה לוקין אותו מכת מרדות^ז.

דברים המותרים. מותר לעשות כשפים
לחולה שיש בו סכנה, ואם יש בו
סכנת אבר אחד הש"ך^ח בשם הרש"ל והב"ח
אוסר ויש מתירין, דכל שיש בו משום חולי
מותר בכל ענין. ואפילו לעשות כישוף להציל
מן הכישוף שעשו לו מותר^ה. מותר לעיין

תקיא) א. עיין לשון החינוך. **ב.** רמב"ם הל' עכו"ם פ"א הט"ו. ספר המצוות, חינוך. אך בהל' שגגות משמע
שאיין בו כרת וחטאת, ועיין במנחת חינוך. **ג.** יו"ד ס' קע"ט סק"א. **ד.** שם. **ה.** יו"ד שם סט"ו. **ו.** מהרח"ו.
ז. ש"ך שם סקי"ח. **ח.** יו"ד שם ס"ט. ועיין ש"ך ס"ק כ"ג.

וּלְפַעֲמִים מִכְחִישׁ סֵדֶר בְּרֵאשִׁית, כִּי הַכֹּל עָשָׂה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יִפֶּה בְּעֵתוֹ^ט (עיין מצודת דוד (רדב"ז) מצוה סז), וְזֶה בְּכַשְׁפּוֹ יִכּוֹן הָעֲתִים וְאוֹמֵר שְׁעָה זוֹ רָעָה, אֲפָשֶׁר שֶׁהִיא טוֹבָה לְעוֹלָם וְגַם לְמַעַלָּה הִיא טוֹבָה וְהוּא אָמַר שֶׁהִיא רָעָה, וְכֵן לְהַפּוֹךְ, נִמְצָא לְפִי טְעוֹתוֹ מִחֲלִיף עֵת רְצוֹן בְּעֵת רָעָה וּמֵבִיא רָעָה לְעוֹלָם, וְעוֹד שְׁמַעְכַּב הַפְּעָלוֹת מְלֵהוּת עַל כָּל פְּנִיִּים בְּזִמְנָם (עיין מצודת דוד שם מצוה סא). וּמֵהֶם שִׁיכּוֹנְנוּ לַעֲשׂוֹתָם בְּשַׁעוֹת יְדוּעוֹת הָרְאוּיוֹת לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מַעֲשִׂיהֶם, וְעַל יְדֵי זֶה מְסִירִים בְּמַחֲנֵם מִיּוֹצֵר כָּל יִתְבָּרֵךְ שָׂמוּ שֶׁהוּא הַמְשָׁלִים כָּל חַפְּץ עֲמוֹ לְטוֹב בְּכַתְּחָם עַל חֲסָדָיו הַרְבִּיִּים, כְּדַכְתִּיב (דברים יח, יג) 'תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ' (טעמי מצות (לר"מ הכבלי) לא תעשה רצנ. ועיין חינוך).

סנהדרין סז: רמב"ם הל' עכו"ם פי"א, ספר המצוות לא תעשה ל"ד, סמ"ג לאוין צ"ב, סמ"ק סי' קל"ה, יורה דעה סי' קע"ט.

משנה הלכות

להרדב"ז (מצוה סב-סג) כתב דכל אלו הלאוין יש בהם שמץ עבודה זרה, וכן כתב החינוך, ואם כן בכלל יהרג ואל יעבור הוא. ואסור לתמוך המכשף ולעשות סחורה או ליתן לו צדקה ולעשות עמו גמילות חסדים, הכלל כל דבר תמיכה שמחיהו, כיון דבכלל יהרג הוא^י. ונראה דכל אלו שהם במיתה מן התורה אסור לתומכם. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

בחכמת הכישופים, כדי לידע ולהבחין בהמכשף אם עשה על דרך האסור או המותר. ולשאלו במכשפים לא נתבאר איסור בתורה, אבל אסור משום 'תמים תהיה'. ויש פוסקים דסבירא להו דאסור מדאורייתא ויש סוברים דאינו אלא מדרבנן^ט. ומכל מקום אסור לומר לעכו"ם לכשף לו אפילו למאן דאמר שאינו אלא דרבנן^ט.

אי הוי בכלל עבודה זרה. ובמצודת דוד

ט. ע"פ קבלת ג, יא. י. מנחת חינוך. יא. משנת חכמים, ומהר"ם שיק אות ג. יב. מנחת חינוך מצוה ר"נ בשם משנת חכמים, ועיין דרכי תשובה יו"ד שם ס"ק א. יג. מהר"ם שיי"ק.

מצוה תקיב

חֹבֵר חֵבֵר (לא תַעֲשֶׂה ש"ב)

הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא לְחַבֵּר חֵבֵר, בְּלוֹמַר שְׁלֵא לַעֲשׂוֹת
הַשְּׁבָעוֹת בְּחֵיוֹת שְׁלֵא יִזְקוּ, שְׁנֹאמַר (דברים יח י-יא) 'לֹא יִמָּצֵא בְךָ
וְגו'. וְחֵבֵר חֵבֵר'.

מִשְׁדְּשֵׁי הַמְצָוָה. כִּי חֹבֵר חֵבֵר הוּא מִי שְׁמַדְבֵּר דְּבָרִים שְׂאִינָם בְּלִשׁוֹן
עַם, וּמַעֲלָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁזֶה מוֹעִיל עַד שְׂאוֹמֵר שְׁהֹאֹמֵר כֶּךָ וְכָךְ עַל
הַנְּחָשׁ אוֹ עַל הָעֶקְרֵב אִינּוּ מִזִּיק, וְהֹאֹמֵר כֶּךָ וְכָךְ עַל הָאָדָם אִינּוּ נֶזֶק. וּבְכֻלָּל
זֶה מִי שְׁעוֹשֶׂה הַשְּׁבָעוֹת בְּשִׁמוֹת הַקְדוּשִׁים, וְחֹבֵר חֵיוֹת אוֹ נְחָשִׁים
וְעֶקְרָבִים אֶל מְקוֹם אֶחָד, וְכֵן הַמְחַבֵּר אֶת הַשְּׂדִים עַל יְדֵי הַשְּׁבָעוֹת וְשִׁמוֹת

משנה הלכות

ואפילו בשמות הקדושים, ואם הלך מעצמו
ונסתכן אסור להשתמש בהם ואם שימש אין
לו חלק לעולם הבא'. הלוחש על המכה או
על החולה ורוקק ואחר כך אומר פסוק מן
התורה אין לו חלק לעולם הבא, ואם אינו
רוקק איסורא מיהו איכא, ובמקום סכנה
מותר'. תינוק שנפגע אין קורין עליו פסוק^א.
הבריא מותר לקרוא פסוק להגן עליו
מהמזיקין^ב. ויש אומרים דבלשון לע"ז ליכא
איסור, וברוקק טוב ליזהר אפילו בלשון
לע"ז^ג. למדוד האיזור וללחוש עליו מותר
אפילו בשבת^ד.

דיני קמיעות. מותר להתרפאות בקמיעות
אפילו יש בהם שמות, ומותר לישא

תקיב) פירוש חובר חבר. החובר חבר יש
מפרשים^א שהוא מדבר
בלחש דברים אל הנחש או העקרב שלא
יזיקו, ויש מפרשים^ב שמחבר ומצרף נחשים
ועקרבם או שאר חיות למקום אחד על ידי
לחש, או שאוחז בידו שום דבר ועל ידי זה
מלחש, ולענין דינא הכל בכלל^ג.

דיני לחשים. מי שנשכו עקרב מותר ללחוש
עליו אפילו בשבת, ואף על פי שאין
הדבר מועיל כלום, הואיל ומסוכן הוא התירו
כדי שלא תטרוד דעתו עליו^א. מי שרודפים
אחריו נחשים ועקרבם מותר לחבור כדי
שלא יזיקוהו^ב, ומיהו אסור לכתחילה לילך
במקום נחשים ועקרבם ולהשתמש בזה,

תקיב) א. רמב"ם הל' עכו"ם פ"א ה"י. **ב.** עיין חינוך בשם גמרא סנהדרין סה. וברש"י שם, יו"ד סי' קע"ט
ס"ה. **ג.** טור יו"ד שם, מנחת חינוך. **ד.** רמב"ם שם ה"א. יו"ד שם ס"ו. ה. יו"ד שם ס"ז. ו. סמ"ק סי' ג'
ר"י החסיד **ז.** יו"ד שם ס"ח. **ח.** רמב"ם שם ה"ב. יו"ד שם ס"ט. **ט.** רמב"ם שם. יו"ד שם ס"י. **י.** רמ"א
יו"ד שם ס"ח. **יא.** יו"ד שם ס"א. או"ח סי' ש"ו ס"ז.

וְשָׂאֵר הַמְּזִיקִים. וְאַף שֶׁהִנָּחַשׁ וְהֶעֱקֵרְבַי אִינָם מְכִינִים וַיִּוֹדְעִים וּמְפִירִים כַּח
הַשֵּׁם הַמְּשֻׁבָּעוּ, אֲבָל הַשֵּׁר הַמְּמַנֶּה עֲלֵיהֶם בְּשָׁמַיִם הוּא הַיִּוֹדֵעַ וְהַמְּבִיֵן
הַהֲשֻׁבָּעָה, וּכְבָר יִדְעֵתָ כִּי אֵין לָךְ עֹשֶׁב לְמַטָּה שְׂאִין לוֹ מִזֶּל וְשֵׁר לְמַעְלָה,^{יב}
וְהַמְּשֻׁבָּעֵי בְּשֵׁם הַשֵּׁם לַעֲשׂוֹת הַפֶּוֶךְ יִצְרָתָם נִמְצָא גֹרֵם בְּהֲשֻׁבָּעֵתוֹ לְשָׁנוֹת
תַּפְקִידִם, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשִׁרְבִיטוֹ שֶׁל מֶלֶךְ יוֹצֵר כֹּל לְהַפְּךָ רְצוֹנוֹ, וְנַעֲשֶׂה חֶבֶר
לְאִישׁ מִשְׁחִית וְלִמְלֶאכִי חֶבְלָה שֶׁמַּחְבֵּר אֶת הַמְּזִיקִים הַפֶּוֶךְ הַכּוֹנֵה הָאֱלֹקִית
וְלִכֵּן לֹקָה (מצודת דוד (רדב"ז) מצוה סב).

פנהדרין סה. רמב"ם הל' עכו"ם פ"א, ספר המצוות לא תעשה ל"ה, סמ"ג לאוין נ"ד, סמ"ק
סי קמ"א, יורה דעה סי' קע"ט.

מצוה תקיג

שֵׁלֵא לְשֵׂאל בְּאוֹב (לא תַעֲשֶׂה ש"ג)

הַזֹּהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֵׁלֵא לְשֵׂאל בְּבַעַל אוֹב, שְׂנֵאֵמֵר (דברים יח, י-יא) 'לֹא
יִמָּצֵא בְּךָ וְגו'. שֵׂאל אוֹב.

משנה הלכות

בריא מותר לומר פסוקים ומזמורים ותפילות
שתגן עליו זכות קריאתם, וינצל מצרות
ומזיקין, ואין בזה משום מתרפא בדברי
תורה". ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים
ונקבות, והעושה מעשה לוקה והנשאל לוקין
אותו מכת מרדות.

תקיג) השואל באוב. דיני המצוה עיין לעיל
במצוה רנ"ה-רנ"ו, והתם
מיירי שלא לעשות, וכאן הזהיר שלא לשאול
בהם. והנה השואל בבעל אוב, אף על פי
שבעל אוב עצמו בסקילה, השואל הוא

קמיעות שיש בהם פסוקים שלא יחלה, אבל
לא להתרפאות", ומיהו אין לצאת בהן בשבת
אם לא בבדוק ומנוסה".

כללים. וזה הכלל בכל שאר לחשים כל שיש
בו משום רפואה אין בו משום דרכי
האמורי, ולא אסור ללחוש אלא באותם
שבדקו ואינה מועיל^{טז}. ומיהו כתבו כל
המקובלים שאין להשתמש בזמן הזה
בקמיעין או בהשבעות של מלאכים ופסוקין
וכיוצא בו^{טז}, וכתב בספר חסידים דהעוסק
בהם לא יהיה סופו טוב ח"ו או בזרעו. אדם

יב. בר"ר י, ו. יג. יו"ד שם סי"ב. יד. רמב"ם הל' שבת פי"ט הי"ד. או"ח סי' ש"א סכ"ה. טו. דרכי משה יו"ד
שם אות ג. טז. רמ"א יו"ד שם סט"ז. יז. רמב"ם הל' עכו"ם שם הי"ב. יו"ד שם ס"י.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. אָמְרוּ רַבּוּל (סנהדרין סה.) שְׁהָאוֹב הוּא מִיִּן כְּשׁוֹף הַנִּקְרָא 'פִּיתוּם' הַמְדַבֵּר מִשְׁחִיו, וְהוּא מַעֲלָה אֶת הַמַּת מִבֵּית הַשְּׁחִי אֲשֶׁר לוֹ. וְכָתַב הָאֲבֵרְבָנָאֵל (דברים יח, ט-יג) 'וּמֵאֲשֶׁר רָאִינוּ שֶׁהַבְּעֵלֶת אוֹב אָמְרָה לְשָׂאוֹל (שמואל א כח, יא) 'אֵת מִי אַעֲלֶה לָךְ', יִדְעֵנוּ שֶׁהָאוֹבוֹת הֵם הַמַּתִּים מִבְּנֵי אָדָם, שֶׁהַיּוֹדֵעַ בּוֹהַ מַעֲלָה אוֹתָם בְּחֻמְתּוֹ וְנִרְאָה כְּאִלוֹ הוּא מְדַבֵּר מִתַּחַת לְאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב (ישעיה כט, ד) 'וְהָיָה כְּאוֹב מֵאָרֶץ קוֹלָךְ וּמַעַפֵּר אִמְרֹתֶיךָ תִצְפָּצֵף'. וְהִנֵּה אֵין סֶפֶק כִּי הָעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה זֶה רוֹצֵה לְשַׁנּוֹת סְדְרֵי בְּרֵאשִׁית וְלַהֲפֹךְ רְצוֹן ה' אֲשֶׁר הִבְדִּיל בֵּין הַחַיִּים וּבֵין הַמַּתִּים וְנָתַן לָהֶם מְנוּחָה לְעוֹלָם הַבָּא, וְזֶה בָּא וּמְרַגְזִים לְחֹזֵר לְעוֹלָם הַזֶּה (אפילו רק לשעה) וְלַהֲגִיד לוֹ עֲתִידוֹת הַנִּסְתָּרוֹת מֵאֲתָנוּ (עיין מצודת דוד (רדב"ז) מצוה סד), וְכְמוֹ שֶׁהַעֲלָה שָׂאוֹל

משנה הלכות

שאר פרטים. ורבים תמהו האיך היה בכח בעל אוב להכניס נשמת שמואל הנביא לגופו, וכתב הרדב"ז ז"ל דלפי שראה הקדוש ברוך הוא שמזומן היה רוח הטומאה ליכנס בגוף הצדיק שהוא כלי טהורה וקדושה, כי על כל פנים על ידי הקטרות האלו יש להם קצת כח לפעול להכניס אחת מהרוחות רעות שבטומאה בתוך גוף המת שמת בקרוב, כדי להודיע העתידות אשר כבר הכריזו ברקיע, לכך חס הקדוש ברוך הוא על הגוף הקדוש של שמואל ורמז לנשמתו שתכנס בגופו, כי מוטב היה לו לאותו צדיק להצטער מעט מבלי שיטמא גופו הטהור מאחת הרוחות החיצוניות. ובספר חסידים סימן ר"ה כתב שימנע משאלות חלום שידע איזה אשה יקח ובאיזה דבר יצליח, וזה שנאמר תמים תהיה עם ה' אלקיך. ועי' ב"מ ק"ז ב' דרב סליק לבי

באזהרה ומכין אותו מכת מרדות, ואם כיון מעשיו ועשה כפי מאמרו לוקה². ורש"י סנהדרין (סד. ד"ה באזהרה) כתב דהשואל עובר בלאו ד'לא תפנו', והתוס' (שם ד"ה והנשאל בהן) השיגו עליו, וכן כתב הסמ"ג (לאוין ל"ו) שהרי בפונה יש כרת שנאמר (ויקרא כ, ו) 'והנפש אשר תפנה אל האובות וגו' והכרתי', והנשאל בהן באזהרה בלבד, אבל היראים (ס' פ) כתב כרש"י וגדולה מזו, עיין שם.

מעשה שדים. מעשה שדים אסור, ויש מי שמתיר לישאל בהם על הגניבה, וכיוצא בהם, ועל ידי השבעה בשדים אף שיש מתירין, מכל מקום כבר כתבו דהעוסקין בה לא נפטרים מהם בשלום, ושומר נפשו ירחיק מהם³.

תקיג) א. רש"י שם ד"ה פיתום. **ב.** רמב"ם הל' עכו"ם פי"א הי"ד. **ג.** יו"ד סי' קע"ט סט"ז.

את שמואל הנביא שיניד לו כל מה שעתיד להיות למחר, ואין לך הכחשת
פמליא של מעלה יותר מזו שהצרך הקדוש ברוך הוא להשיב נשמת
שמואל אל גופו, ולכן חיבתו התורה מיתה (עיין שם מצוה סו).

סנהדרין סה. רמב"ם הל' עכו"ם פי"א, ספר המצוות לא תעשה ט"ז-ט"ח, סמ"ג לאוין ט"ז-ט"ח,
יראים ס"י פ', יורה דעה ס"י קע"ט.

מצוה תקיד

שלא לשאל בידעוני (לא תעשה ש"ד)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא לשאל בידעוני, שנאמר (דברים יח י"א) 'לא
ימצא בך וגו'. וידעני'.

משדשי המצוה. פראשו לנו רז"ל (סנהדרין סה:): כי הידעוני הוא ענין שמשים
המכשף עצם ה'יה ששמה ידוע לתוך פיו ומדבר את העצם על
ידי כשוף. וגם בזה הטעם שמכחיש סדר הבריאה שלא ברצון הבורא,
אלא במעשיו ופעלותיו יעשה העצם מדבר על ידי התקשרותו בכחות
הטמאה ומלאכי חבלה ובהשפעות (עיין מצודת דוד (רדב"ז) מצוה סו), ועל ידי

משנה הלכות

דהשואל אין לוקה, ואם כיון מעשיו ועשה
כפי מאמרו לוקה, ולא אמרינן אפילו בלא
עשה מעשה יהא חייב דהוי ליה כמו חסמה
בקול דהוי ליה מעשה כיון דעל ידי דיבורו
איתעביד מעשה, דלא שייך רק גבי בהמה
דלא הוי בעלת דעת, אבל לא גבי אדם לומר
דהשואל עושה מעשה דעל ידי גרמתו נעשה,
כיון דהעושה אוב הוא בר דעת, כן כתבו
המשנת חכמים ומנחת חינוך. ולפי עניות
דעתי לא נראה, דאם כן שאל לחרש שוטה

קברי, עבד מאי דעבד, ופרש"י יודע היה
ללחוש על הקברות ולהבין על כל קבר וקבר
באיזה מיתה מת, ובערוך פי' עבד מאי דעבד
ע"י שאלת חלום. ונוהג בכל מקום ובכל זמן
בזכרים ונקבות.

תקיד) אם יש בו מלקות. קצת דיני קיום
המצוה, עיין במצוה הקודמת
והכל אחד הוא. ונחלקו האחרונים ז"ל אי
לוקין על לאו זה. וכתב הרמב"ם ז"ל

תקיד) א. ראה רש"י שם סה. ד"ה ידעוני. ב. עיין מנחת חינוך בשם משנת חכמים ולחם משנה הל' סנהדרין
פי"ט ה"ד. ג. הל' עכו"ם פי"א הי"ד.

פְּעֻלוֹת אֱלֹהֵי יַדְבַּר קֶצֶת עֲתִידוֹת, וּבּוֹטַח בְּדַבְרֵי הַבָּאִי בְּלַחַשׁ וְקִיטּוֹר וְנוֹתֵן לָהֶם פָּנִים, וּמִסִּיר בְּמַחֲנוֹ מִיּוֹצֵר כֹּל יִתְפָּרֵךְ שְׁמוֹ. כִּי הַכֹּל נִגְזָר מֵאֵתוֹ יִתְפָּרֵךְ, וְלִפֵּי הַכָּשֶׁר מַעֲשָׂיו יִתְחַדְּשׁוּ גְזוּרֹתָיו לְטוֹב אוֹ לְהַפְכוֹ, וְלָמָּה יִפְּנֶה אַחֲרֵי הַתְּהוֹ לַחֲשֵׁב שֶׁהַכֹּל בְּמִקְרָה חֲלִילָה חֲלִילָה (עיין טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רצו), וּמִחֲמַת חֲמַר הָעוֹן נִתְחַיֵּב מִיתָה כְּמוֹ הַמְכַשֵּׁף (מצודת דוד שם מצוה 10). וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשֻׁט לְפִי שֶׁהָיוּ הָעַמִּים בְּאוֹתוֹ זְמַן רְגִילִים בְּשָׁנֵי עֲנִינִים אֱלֹהֵי יוֹתֵר מְשַׁאֵר הַתּוֹעֵבוֹת, הַחֲמִיר הַכְּתוּב בָּהֶם כְּדִי שְׂלֵא יִלְמְדוּ אוֹתָם יִשְׂרָאֵל (מצודת דוד שם).

מראה מקומות עיין לעיל במצוה הקודמת.

משנה הלכות

מותר^ד. ואינו אסור אלא לשאול, אבל אמרו לו בלי שאלה, או דבר שידוע ומפורסם שהוא כנגד המזל ימנע עצמו ולא יסמוך על הנס, ולכן נוהגין שלא להתחיל בשני וברביעי ואין נושאים נשים אלא במילוי הלבנה, ונהגו להתחיל ללמוד בראש חודש^ה. והשואל עובר על לאו זה, ועובר עוד על 'תמים תהיה'^ו. ודע דהרמב"ם ז"ל כתב דדברים אלו כולן שקר והבל הם ואין בהם ממש ותועלת, וכל המאמין בדברים אלו אינו אלא מן הכסילים, אבל גדולי הראשונים והאחרונים^ז כולם חלקו עליו והסכימו שיש בהם ממש, ושאי אפשר להכחיש המציאות ודברי חז"ל שהעידו שהדבר כן הוא, והדברים עתיקים.

וקטן שאינם בעלי דעת הכי נמי דחייב, אבל לפי עניות דעתי פשוט דכיון דאינו עושה מעשה אינו חייב, ולעולם לא מצינו מתחייב על ידי מעשה חבירו, אבל אם עשה כפי מאמרו לוקה.

מיני ידעוני. ותרי מיני ידעוני הם: א) דאית ביה מעשה העצם. ב) דליכא ביה מעשה, דהיינו המדבר בעתידות בניחוש מבלי שימת עצם בפיו ונקרא 'ידעוני', ומפני שרוב המדברים צופים העתידות משימים עצם ולכן כל הצופים עתידות נקראים ידעוני שהוא שם הכולל^ח.

שאר פרטים. ואסור לשאול מידעוני גוי^ט. ואין שואלין בכוכבים^י, ולצורך חולה

ד. עיין לח"מ הל' עכו"ם ריש פ"י. ה. עיין מנחת חינוך לעיל מצוה ר"ג, ודרכי תשובה י"ד שם ס"ק א. ו. יו"ד סי' קע"ט ס"א. ז. ש"ך שם ס"א, ופתחי תשובה שם ס"ק ב. ח. יו"ד שם ס"ב. ט. ש"ך שם. י. שהל' עכו"ם פ"א הט"ז. יא. שו"ת הרדב"ז ח"ג סימן ת"ה. ביאור הגר"א יו"ד שם ס"ק י"ג.

מצוה תקטו

שְׁלֵא לְדַרְשׁ אֶל הַמֵּתִים (לא תעשה ש"ה)

הַזְהִיר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא לְדַרְשׁ אֶל הַמֵּתִים, שְׁנֵאמַר (דברים יח י"א) 'לֹא יִמָּצֵא בָךְ וְגו'. וְדַרְשׁ אֶל הַמֵּתִים'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי עֲנֵן דְּרִישָׁה אֶל הַמֵּתִים אָמְרוּ רַז"ל (סנהדרין סה): שְׁזַה הַמְרַעִיב עֲצָמוֹ וְלֹן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת כְּדֵי שְׂיָבֵא הַמֵּת לְהַגִּיד לוֹ מַה שְׂיִשְׂאֵל, וַיֵּשׁ שְׂאוּמְרִים דְּבָרִים וּמְקַטְרִים קַמְרַת וְעוֹשִׂים הַשְּׂבָעוֹת לְמַת שְׂיָבֵא הַמֵּת בְּחֵלוֹם וַיַּגִּיד לוֹ עַל שְׂאֵלָתוֹ. וְעֲנִינוּ הוּא כְּבַעַל הָאוֹב, אֲלֵא שְׁזַה בְּחֵלוֹם וְזַה בְּהַקְיִין, וְזַה מְשַׁבֵּיעַ אֶת הַמֵּת וְזַה אֶת הַיָּשׁד (מצודת דוד (רדב"ז) מצוה סד). וְהַטַּעַם עַל דְּרָךְ הַפְּשָׁט כִּי הוּא מְטַרִיחַ אֶת נַפְשׁ הַמֵּת אִם טוֹב וְאִם רַע לְבֵא לְהַגִּיד לוֹ, וְהוּא כְּבָר נִסְתַּלַּק מִבֵּין הַחַיִּים גַּם שְׁנֵאָתָם וְקִנְאָתָם כְּבָר

משנה הלכות

הקברות ושמע שתי רוחות מספרות זו עם זו מה ששמעה מאחורי הפרגוד, דהתם החסיד לא עשה שום פעולה וגם הם לא סיפרו לחסיד כלום אלא החסיד שמע מה שסיפרו זה לזה, ופשוט. אלא דקצת צריך עיון ממה שאמרו (שם) משמואל דאבוה הוה מפקיד זוזי דיתמי ונח נפשיה, ושמואל לא הוה גביה הוה קרי ליה בר אכיל זוזי דיתמי, אזל אבתרה לחצר מות ואמר להו בעינא אבא בר אבא אבוה דשמואל, ושאלו זוזי דיתמי היכא והגיד לו, ואולי דהתם נמי לא עשה תחבולות, וגם היה לטובת היתומים ולטובת אבוה דשמואל שהפקיד זוזי דיתמי, וצריך עיון. ובשולחן ערוך² פסק להשביע החולה לשוב אליו לאחר מיתה להגיד לו אשר ישאל מותר,

תקטו) גדרי האיסור. קיום המצוה, אסור להרעיב עצמו ולילך ללון לבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח הטומאה, ולעשות תחבולות והשבעות להמת להגיד לו מה שישאל^א. וכתב הרדב"ז (במצודת דוד מצוה סד) 'וכן ראיתי לאחד מן החכמים שהיה משביע את החולה כשהוא גוסס לבוא להגיד לו בחלום מה שהוא צריך, ואני אומר שגם זה בכלל אלא שאין לוקין עליו כיון שהוא משביע את החי ולא את המת'.

מעשים המותרים ושאר פרטים. ולא תקשה ממה שאיתא (ברכות יח): מהאי חסיד שהלך ולן בראש השנה בבית

תקטו) א. רמב"ם הל' עכו"ם פי"א הי"ג. יו"ד סי' קע"ט סי"ג. ב. יו"ד שם סי"ד.

אֲבָדָה, וְכֹל שֶׁפָּן אִם הוּא מְטַרְיחוֹ לְהַגִּיד לוֹ עֲנִינֵי הָעוֹלָם הַבָּא שְׁוֵה גֹרֶם לְהִיּוֹת הוֹלֵךְ רָכִיל וּמְגַלֵּה סוֹד וּבְמַפְלֵא מַמָּד אֶל תִּדְרֹשׁ (מצודת דוד שם). וְעַל דֶּרֶךְ הַסּוֹד כִּי כָּל הַמַּתִּים מְסוּרִים לְשׂוֹר שֶׁשְׂמוֹ דוּמָה, וְהוּא רוֹעֵה אוֹתָם וּפְקִיד עֲלֵיהֶם כְּפִי הַזְּמַן אֲשֶׁר גְּזָרָה חֲכָמָתוֹ. וְזֶה עַל יְדֵי הַשְּׁבָעוֹתָיו כּוֹפֵה לְשׂוֹר לְתַת רְשׁוֹת לְנַפְשׁ הַמַּת לְבֹא לְהַגִּיד לוֹ, נִמְצָא מִשְׁנֵה אֶת תִּפְקִידוֹ שֶׁל הַשְּׂוֹר, וְגַם הוּא בְּמוֹתוֹ נִפְרָע מִמֶּנּוּ עַל רַע מַעֲשָׂיו (מצודת דוד שם). וְהַכֹּלֵל הוּא מָה דִּכְתִּיב (דברים יח, יג) 'תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ' (מצודת דוד שם מצוה סא).

סנהדרין סה: רמב"ם הל' עכו"ם פ"א, ספר המצוות לא תעשה ל"ח, סמ"ג לאוין מ', סמ"ק סי' קמ"ב, יורה דעה סי' קע"מ.

מצוה תקטז

לְשִׁמְעַ בְּקוֹל הַנְּבִיא (מצות עשה רי"א)

צִוָּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשִׁמְעַ בְּקוֹל כָּל נְבִיא ה' כְּכֹל מָה שִׁיְצִוָּה אוֹתָנוּ לַעֲשׂוֹת חוּץ מִעֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יח, טו) 'נְבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כְּמִנֵּי יָקִים לְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן'.

משנה הלכות

ומצוה לבקר קברי אבות וקברי צדיקים וליתן צדקה בעד נשמתם.

תקטז) גדרי המצוה. נביא שנתאמת אצלנו שהוא נביא אמת, כגון אדם שהיינו יודעים בו מתחילתו שהוא ראוי לנבואה בחכמתו ובמעשיו שנתעלה בהם על כל בני גילו, ומהלך בדרכי הנבואה בקדושתה ופרישותה, ואחר כך בא ועשה אות ומופת, ואמר שהאל ב"ה שלחו ובא האות והמופת,

ויש מתירין אפילו לאחר מותו אם אינו משביע גופו של מת אלא רוחו. ויש לזוהר כשהולכים על קברי אבות וצדיקים שלא יבקשו מהם שום דבר דהוה בכלל 'ודורש אל המתים', אבל מותר להתפלל אצל המתים שיבקשו עלינו רחמים כדאמרינן בריש פרק ב' דתענית, ועיין באורח חיים (סי' תקפ"א) בדרכי משה שם, ובמגן אברהם שם (ס"ק ט"ז): ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, ועובר עליה ועשה מעשה לוקה.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי מֵאַחַר שְׁנַת־חֹזֵק לְנִבְיָא ה' וְתִמִּיד מְנַמְתּוּ לְחֹזֵק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת וְכָל מַעֲשָׂיו עַל פִּי צְוִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ כִּי מִשְׁחָו לְנִבְיָא, וְאֵלָיו יִדְבֵר בְּחַיּוֹן לְטוֹבָתָנוּ, וְאִשְׁרֵי הַדּוֹר שְׁזָכָה לְכָה, וּמַעֲשִׂים מִבְּנֵי הַעֲלִיָּה זוֹכִים בָּהּ וְעוֹלָיִם אֵלֶיהָ, כִּי הַסֵּלֶם גָּדוֹל מְאֹד, רַגְלוֹ בְּאֶרֶץ וְרֵאשׁוּ מוֹנֵעַ הַשְּׂמִימָה, וְאַחַד מֵאֲלֵפֵי אֲלָפִים וְרִבְבוֹת אֲנָשִׁים בְּכִמְהָ דוֹרוֹת הוּא הַמְּשִׁיג לְמַעֲלָה זוּ, וְרַק בְּדוֹר שְׂרָאוּי לְכָה, וְלִכֵּן צְוִיתָנוּ הַתּוֹרָה כִּי בְהַגִּיעַ אִישׁ יְחִידִי בְּדוֹר אֶל הַמַּעֲלָה הַזֹּאת, וְיִתְבָּרַר אֲצִלָּנוּ כִּי הוּא נִבְיָא אִמְתָּ, מִצְוָה לְשִׁמְעַע לְכָל דְּבָרָיו (חִינוּךְ), וְאֶפְלוּ בְּבִטּוֹל מִצְוָה לְפִי שְׁעָה כְּאֵלֶיהָ בְּהַר הַכְּרִמֶּל, כִּי ה' צִוָּה בֶּן לְחֹזֵק הַדָּת, וְהַחֹלֵק עָלָיו כְּחֹלֵק עַל הַשְּׂכִינָה וְחֵיב מִיתָה, וְגַם הַנִּבְיָא הָעוֹבֵר עַל פִּי עֲצָמוֹ אוֹ כְּבֶשׂ נְבוּאָתוֹ חֵיב מִיתָה בִּיּוֹן שְׁעֵבֵר עַל דְּבַר ה' (עֵיין אֱלֹהֵי הַמִּצְוֹת (חֲאֲנִיז) מִצְוָה תְּקו"ו. וְעֵיין חִינוּךְ).

סנהדרין פט. יבמות צ: רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ז ופ"ט, ספר המצוות מצות עשה קע"ב, סמ"ג עשין י', סמ"ק סי' כ"ה.

משנה הלכות

השמועה, או שאמר בדיני התורה שה' צוה לו שהדין כך הוא והלכה כדברי פלוני, הרי זה נביא שקר, אף על פי שעשה אות, שהרי מכחיש התורה שאמרה (דברים ל, יב) 'לא בשמים היא'.¹ ובכלל הלאו נביא שעבר על דברי עצמו, כגון עדו שנצטווה שלא לאכול וציינת לנביא השקר ואכל, והכובש נבואתו שנאמרה לו ולא אמרה חייב גם כן מפסוק זה דקרינן לא ישמיע, ומתרין בו חבריו הנביאים.¹

יונה הנביא ושאר פּרטים. ויונה שכבש נבואתו לפי שרצה למסור נפשו לטובת ישראל כמפורש במכילתא (פר' בא הקדמה) ובחז"ל (תנחומא ויקרא ח. ושם צו יד)

מצוה לשמוע ממנו.² אפילו צוה לעבור על המצוה לפי שעה כאלהיהו בהר הכרמל נשמע לו, והוא שהיה לפי שעה, חוץ מעבודה זרה דאין שומעין לו כלל, והעובר על דברי נביא חייב מיתה.³ ודעת הרמב"ם⁴ דדוקא בעובר בדבר שאמר שכך נצטוה מפי הקדוש ברוך הוא, אבל דעת התוספות (סנהדרין פט: ד"ה אליהו בהר הכרמל) דמצוה לשמוע לו אפילו כשאומר דעת עצמו לעבור על מצוה ממצוות התורה לשעה, נביא שאמר על מצוה שנעקרת לעולם, אפילו מצוה קלה, הרי זה חייב מיתה ומיתתו בחנק ואין שומעין לו.⁵

שאר דרכים לעבור על מצוה זו. וכן אם רצה לעקור דבר שלמדנו מפי

תקטז) א. רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ז ה"ז. ב. שם פ"ט ה"ג. ג. שם. ד. שם. ה. שם ה"ד. ו. שם ה"ג.

מצוה תקיז

שְׁלֵא לְהִתְנַבֵּא לְשִׁקָּר (לא תעשה ש"ו)

הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא לְהִתְנַבֵּאות בְּשֵׁם ה' לְשִׁקָּר, שְׁנֹאֲמַר (דברים יח, כ) 'אֵךְ הַנְּבִיא אֲשֶׁר יִזִּיד לְדַבֵּר דְּבַר בְּשֵׁמי אֵת אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתוּ לְדַבֵּר'.

מִשְׁדָּשֵׁי הַמִּצְוָה. גְּלוּי הוּא, לְפִי שֶׁהִיָּה בְּזֶה חֶרֶן גְּדוֹל וְרָעָה רַבָּה, שֶׁהוּא מִטִּיל דְּפִי בְּנְבִיא ה' עַד מִשֶּׁה רַבְּנוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם, וְהָרִי הוּא פּוֹפֵר וּמִין, שְׁבִפְרוּשׁ אִמְרָה תּוֹרָה לְהֶאֱמִין בְּנְבוּאוֹת מִשֶּׁה רַבְּנוּ וְכָל הַנְּבִיאִים הַבָּאִים אַחֲרָיו, וְגַם בְּעִקַּר הַדַּת שְׁנֹאֲמְרָה עַל פִּי נְבִיא ה' וְהַבָּאִים אַחֲרָיו (חינוך), וּבְקוֹם בְּלִיעֵל לְאֹמַר דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא צִוָּם הַשֵּׁם חֵם וְחִלְלָה שְׁמָא יֶאֱמִינוּ לְדַבְּרָיו וְיִטְעָה הַהֶמוֹן בְּדַבְּרָיו, וְיִבֵּא לְהוֹסִיף אוֹ לְגַרֵעַ וְיִהְיוּ נִגְרָרִים אַחֲרָיו (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רחצ. ועיין חינוך). וְכִמְהָ רָעָה גְּרָמָה הָאִמָּה הַיְדוּעָה מִפְּנֵי שֶׁהֶאֱמִינוּ לְכָל מִי שֶׁהוּא נְבִיא הָאֵל, עַד שֶׁעָלָה בְּדַמְיוֹנָם כִּי

משנה הלכות

אמרה בשם עצמו, הרי זה בכלל נביא השקר ומיתתו בעדים ובהתראה בחנק^א. ואין מיתת נביא שקר אלא בבית דין של שבעים ואחד^ב. **איך מכירים בשקר.** ואם תאמר האיך נדע ששקר ניבא, כגון שמתנבא לעבוד עבודה זרה אף לפי שעה, או שאמר עתידות בדבר הרשות, או שדיבר טוב על ישראל או על יחיד, ולא בא הדבר הרי זה נביא שקר, דמעולם לא יצא דבר טוב מפי הקדוש ברוך הוא וחזר בו אלא אחת, ואפילו באה מחצה ומחצה לא בא, כי לא יפול מדבר ה' ארצה,

שהעכו"ם קרובים לתשובה, אלא דאפילו הכי נענש^א. ונוהגת מצוה זו בזכרים ונקבות כל זמן שימצא נביא אמת ואפילו בזמן הזה. והעובר על דברי תורה אף על פי שניתנה על ידי אדון הנביאים, מכל מקום אינו עובר בכל מצוה כשיעבור משום לאו ד'אליו תשמעו', דהתורה יעדה עונש לכל מצוה ומצוה^ב.

תקיז) גדרי הלאו. נביא הראוי להתנבא וניבא בדבר אשר לא ציוהו ה', אפילו אמר על טהור טהור ועל טמא טמא, ואפילו נאמרה נבואה זו לנביא אחר והוא

ועיין מנחת חינוך ע"פ הש"ס סנהדרין פט: ז. מנחת חינוך. ח. רמב"ן ספר המצוות שורש ב, מנחת חינוך. **תקיז) א.** רמב"ם הל' עכו"ם פ"ה ה"ז-ת. ב. שם ה"ט.

זֶה הָאֲחֵרוֹן הַפּוֹשַׁע יִשְׂרָאֵל יִשׁ"ו (ימח שמו וזכרו) הַנּוֹצְרֵי יִמַח שְׁמוֹ בְּטַל דְּבָרֵי תוֹרַת הַקְּדוּשָׁה וְהַחֲלִיפָה בְּאַחֲרֵת חֲדָשָׁה, וְהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ וְהִשׁוּמְעִין אֵלָיו מִן הַכָּלָל, אָמְנָם בְּאֵמֶת תּוֹרַתֵנוּ הַקְּדוּשָׁה לֹא הִשְׁתַּנָּה וְלֹא תִשְׁתַּנָּה לְעוֹלָם (מצודת דוד (רדב"ז) מצוה מה). וְאָף עַל פִּי שְׁבַתְחֻלָּה צָוָה לְבָנֵי נַח שֶׁבַע מִצְוֹת וְאַחַר כֵּךְ צָוָה תַּרְי"ג מִצְוֹת לְיִשְׂרָאֵל, אֵין זֶה שְׁנוֵי רְצוֹן בּוֹ יִתְבָּרַךְ שֶׁהָרִי לֹא גָרַע וְלֹא בְּטַל אֶלָּא הוֹסִיף עֲלֵיהֶן, וַיִּדַע הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בִּידְעָתוֹ הַשְּׁלֵמָה אֲשֶׁר בָּנֵי נַח לֹא הָיוּ יְכוּלִים לְקַבֵּל אֶפְלוֹ אֵלָיו, וְלֹא הֶעֱמִים עֲלֵיהֶם, וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יְכוּלִין לְקַבֵּל וְלִסְבֵּל עַל הַמִּצְוֹת וּלְפִיכֵךְ הִרְבָּה לָהֶם כְּדֵי שִׁזְכּוּ בָּהֶם לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא (מצודת דוד שם).

סנהדרין פט. רמב"ם הל' עכו"ם פ"ה, ספר המצוות לא תעשה כ"ו, סמ"ג לאוין ע"ד, סמ"ק ס' קמ"ו.

משנה הלכות

הקדוש ברוך הוא עובר בלאו, מכל מקום לא נקרא נביא שקר לפי שאינו ראוי לכך^ה.

דרך שחוק. ואסור לומר לחבירו כששאלו מנין לך ומשיב יודע אני בנבואה כי זה איסור דאורייתא, וזה לשון ההגהות מיימוניות^ה 'כתב רא"מ הלכך יזהר אדם שלא יאמר אפילו דרך חוכא ושחוק הקדוש ברוך הוא אמר לי כך, ולפי שראיתי בני אדם אומרים כך ואין מרגישים שעוון הדבר כתבתי עכ"ל. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות הראויים להיות נביאים.

אבל דברי הפורעניות שיאמר הנביא שיבוא לעולם, כגון שיאמר פלוני ימות, או שנה זו יהיה רעב ומלחמה וכיוצא בזה ולא בא, אינו נביא שקר שהקדוש ברוך הוא אך אפים ורב חסד וניחם על הרעה, ואפשר שעשו תשובה ונסלח להם כאנשי נינוה, או שתלה להם כחזקיה, הא למדת שבדברי טובה לבד יבחן הנביא^ה. נביא שהעידו עליו חבריו הנביאים ששקר העיד בדבר נבואה שאי אפשר לברר זולתם הרי זה נביא שקר^ה. אדם שאינו ראוי להיות נביא ואמר כך וכך נאמרה לי בנבואה אף על גב דאסור לומר כן, ואם אמר בשם

ג. רמב"ם הל' יסודי התורה פ"י ה"ד. ד. עיין מנחת חינוך. ה. עיין רמב"ם שם פ"ז ה"ז. ו. הל' עכו"ם פ"ה ה"ח אות א.

מצוה תקיח

שְׁלֹא לְהִתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה (לא תַעֲשֶׂה ש"ז)

הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְהִתְנַבְּאוֹת בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה, שְׁנֵאמַר (דברים יח, כ) 'וְאֲשֶׁר יִדְבַר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמְצוּהָ. שְׁאִפְלוּ בָּא וְנִבֵּא עַל הַתֵּר הַתֵּר וְעַל אִסוּר אִסוּר, אֲלֵא שְׁאִמְרוּ בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה שֶׁכֵּךְ צִוְּתָה הָעֲבוּדָה זָרָה פְּלוֹנִית מִיַּד חַיֵּב מִיָּתֶהּ, דְּמֵאֲחֵר שְׁבֵא בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה מִיַּד הוּא כּוֹפֵר בְּעֵקֶר וּבִיחוד שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהֵנִיחַ בְּאֵר מִיָּם חַיִּים לְחֻצַּב לֹא בּוֹרוֹת נְשָׁבְרִים, וְיִרְדֶּה תּוֹרָה לְסוֹף דַּעְתּוֹ וּבִתְחִלָּה יִגִּיד לָהֶם אִסוּר וּמְתָר, וְאַחַר כֵּךְ יִתִּיר לָהֶם הָאִסוּר

משנה הלכות

בשריפה, והמתנבא בשמה בחנוק. ובכלל זה האומר שהאל ב"ה צוה לעבוד עבודה זרה פלונית². ולעיל כתבנו שנביא שקר מיתתו בבית דין של שבעים ואחד, ואם מתנבא בעבודה זרה דהוה ליה נביא שקר ומסית צריך עיון אי בעי בית דין של שבעים ואחד³. וכתב הסמ"ג ובכלל הלאו שלא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד עבודה זרה פלונית, והוא הדין שבכל ענין אסור להזכיר שם עבודה זרה אלא אם כן היא עבודה זרה שנכתבה בתורה שמותר להזכיר שמה, ומה שכתב שלא יאמר 'שמור לי' דבר ההווה תפש, אבל הוא הדין שלא להזכירה.

נודר או נשבע בשם עבודה זרה. ובכלל הלא הנודר בשם עבודה זרה והנשבע בשמה לוקה. והוא דאמרינן (סנהדרין סג:) 'אסור לאדם שיעשה שותפות עם העכו"ם

תקיח) גדרי הלאו. נביא המתנבא בשם עבודה זרה כיצד, האומר אמרה לי עבודת כוכבים פלונית, או כוכב פלוני שמצוה לעשות כך וכך, או שלא לעשות, אפילו כיון את ההלכה לטמא את הטמא ולטהר את הטהור, אם התרו בו בעדים הרי זה בחנוק, ואזהרה שלו מכלל שנאמר (שמות כג, יג) 'ושם אלהים אחרים לא תזכירו"⁴. ואסור לערוך דין ותשובה עם המתנבא בשם עבודה זרה, ואין שואלין ממנו אות ומופת, ואם עשה מעצמו אין משגיחין עליו ואין מהרהרין בו, וכל המחשב באותות שלו שמה הן אמת עובר בלא תעשה⁵.

פרטים. נמצאת למד שיש בעבודה זרה ד' מיתות, הא כיצד, היו עובדי עבודה זרה יחידים מיתתן בסקילה, ואם היו עובדיה רוב העיר מיתתן בסייף, והעיר עצמה

תקיח) א. רמב"ם הל' עכו"ם פ"ה ה"ו. **ב.** שם ה"ז. **ג.** רמב"ם הל' יסה"ת פ"ט ה"ה. **ד.** מנחת חינוך.

הקל ואחר כך החמור, ואחר כך יפתם לעבודה זרה על ידי שתוף, כלומר שגם העבודה זרה ברצונה שיעבד לה, אלא שיאמין שגם בה יש כח לפעל חס וחלילה, עד שיכא לכפר בה' לגמרי (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רצט). כי 'כך הוא דרך היצר הרע היום אומר לו עשה כך ומחר אומר כך עד שאומר לך ועבד עבודה זרה והולך ועובד'. ואיך ידבר בשם אלהים אחרים ופה להם ולא ידברו שהם גושים מתים וכמוהם יהיו עושיהם (מעמי מצות שם).

סנהדרין פט. רמב"ם הל' עכו"ם פ"ה, ספר המצוות לא תעשה כ"ו, סמ"ג לאוין כ"ה, סמ"ק סי' קי"ד.

מצוה תקיט

שלא נפחד מלהרג נביא שקר (לא תעשה ש"ח)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא לירא ולהתפחד מלהרג נביא שקר, שנאמר (דברים יח, כב) 'בזדון דברו הנביא לא תגור ממנו'.

משנה הלכות

שמתנבא בשם השם ולא הוסיף ולא גרע כלום מתורתנו הקדושה מיתתו בחנק^א, וכל המונע עצמו מהריגת נביא השקר מפני מעלתו שהולך בדרכי הנבואה הרי זה עובר בלא תעשה, והמונע עצמו מלמד עליו חובה, או הפוחד וירא מדבריו מחמת מעלתו, הרי הוא בכלל הלאו^ב.

הירא מפני היזק. אבל הירא ממנו מפני סכנת נפשות, כגון שהוא באופן שיכול להרגו ולהזיקו בנפשו אינו עובר בלאו זה. ומיהו אם ליכא רק חשש היזק ממון ומונע בשביל זה עובר בלאו זה, שהרי צריך לפזר

שלא יתחייב לו שבועה ונשבע בעבודה זרה שלו והתורה אמרה 'לא ישמע על פיך', זהו בלשון אחד, ובלשון שני שאומר ד'לא ישמע על פיך' אזהרה למדיח, נפקא לן איסור לגרום לאחרים לישיבע ולידור בשם עבודה זרה מ'שם אלהים אחרים לא תזכירו'. ועיין ביורה דעה (סי' קמ"ז), ולענין שותפות עם עכו"ם בזמן הזה עיין באורח חיים (סי' קנ"ו) ובחושן משפט (סי' קע"ו), וביד אפרים ביורה דעה (סי' קמ"ז). ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

תקיט) גדרי הלאו. נביא השקר אף על פי

ה. שבת קה: נדה יג: (תקיט) א. רמב"ם הל' עכו"ם פ"ה ה"ח. ב. שם ה"ט.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. על דרך הפשט הזהיר הקדוש ברוך הוא על זה שלא לומר איך נהרג נביא שדבר עם השכינה, והתורה קראו נביא, והאיך נלמד עליו חובה שהרי כל ימיו אמת דבר ודבר ה' היה בפיו, נניח לו אותו הפעם לרב השיבותו ונגדלתו כי שגגה הוא אצלו, אל תאמר בן דכיון שבא בדעתו להכשיל את הרבים במרמה, בראשונה התנבא בקיום המצות ואחר כך על בטולם (עין מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה ש), ואפלו התנבא על קיומם אלא ששקר בפיו שלא נצטוה בן אלא חברו אחר ששקר בפיו הוא, נמצא קיומו זה הוא בטולה. דמאחר שהרהיב בנפשו להוציא דבר שקר בשם השם אשר לא שלחו רשע הוא וכל דרכיו בחזקת מקלקלים, פי יש בו חסרון באמונת ה' האמתית. דמאחר שהרהיב בנפשו לדבר בשקר בשם ה' נמצא מכחיש דבר אחד מתורתנו הקדושה, ושטר שנמצא בו דבר אחד פסול נפסל בלו, נמצא חס וחלילה פסול הכל, ואיננו ראוי לסמוך בו בכל אשר יעשה ויאמר. ואם התנהגותו נראה כאיש אלקים קדוש, צבוע הוא ומקציץ בנטיעות טמא הוא ומצוה להרגו.

סנהדרין טז. רמב"ם הל' עכו"ם פ"ה, ספר המצוות לא תעשה כ"ט, סמ"ג לאוין ל"ה, סמ"ק סי' י"ג.

משנה הלכות

משמע, ואנן קיימא לן דאינו עונש אלא אם כן הזהיר, ושמעתי בטעמו של דבר שאם לא כתב אלא העונש הוה משמע שיהיה רשות לאדם לעבור על מנת לקבל העונש, לפיכך בא הלאו למנוע אותו מזה, כי לא חפץ להמיתנו. אי נמי דאע"ג דלא הוי השמר פן ואל, אך מיעוטא הוא. אי נמי כיון דכתב (דברים שם) 'אשר לא צויתיו' הוי כאלו אמר אני מצוה שלא תדבר מה שלא צויתך' עכ"ל. ונוהג בזמן הבית וישראל בישובן כי אז בדינו

כל ממונו שלא לעבור בלא תעשה? ואפשר לפי דעת החוות יאיר (סי' קל"ט) דעל לאו שאין בו מעשה אין צריך לפזר כל ממונו, ועיין למרן בבית שערים בורה דעה (סי' י"ז), ולפי זה הכי נמי אין צריך לבזבז כל ממונו דהוה לאו שאין בו מעשה.

אזהרה. וכתב הרדב"ז ז"ל (מצוה מ"ה) 'ואיכא למידק שאין בזה אזהרה מפורשת, דקרא (דברים יח, כ) ד'אך הנביא' לאו אזהרה

מצוה תקב

לְהַבְדִּיל עֲרֵי מִקְלַט (מצוה עשה רי"ב)

צִוָּה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַבְדִּיל שֵׁשׁ עֲרֵי מִקְלַט מֵעֲרֵי הַלְוִיִּם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּלְהַכְנִים שָׁמָּה מִכָּה נֶפֶשׁ בְּשִׁגְגָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יט ב-ג) 'שְׁלוֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ בְּתוֹךְ אֶרֶצְךָ וְגו'. תְּכִין לָךְ הַדֶּרֶךְ'.

מִשְׁדְּשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שְׁבֵאֵר הַכְּתוּב (שם, ד) 'לָנוּם שָׁמָּה רוֹצֵחַ' וְגו' הוֹרֵג נֶפֶשׁ בְּשִׁגְגָה 'וְהוּא לֹא שָׂנֵא לוֹ מִתְּמַל שְׁלֹשׁ' אֵלָּא שֶׁה' אָנָּה לְיָדוֹ, רָאוּי לְהַשְׁתַּדֵּל בְּהַצְלָתוֹ שְׁלֹא יִהְרָגֵהוּ גּוֹאֵל הַדָּם, וּמִיָּהוּ לְפָטְרוֹ אִי אֶפְשָׁר אֵף שֶׁה' אָנָּה לוֹ, דְּסוּף סוּף עוֹן גְּדוֹל הוּא לְמֵאֹד וּמְגַלְגְּלִין זְכוֹת עַל יְדֵי זַכָּאֵי וְחֹב עַל יְדֵי חַיְבֵי. וְגַם בְּלִי דַעַת נֶפֶשׁ לֹא טוֹבָה, וְאִם לֹא שֶׁהוּא

משנה הלכות

תיקון הדרכים. חייבים בית דין להכין הדרכים לערי מקלט ולתקנם ולהרחיבן ל"ב אמות, ומסירין כל מכשול וכל תקלה, ואין מניחין בדרך לא תל גבוה ולא גיא ולא נהר, ועושין גשר כדי שלא לעכב הבורח^א. ובט"ו באדר שולחין להכין דרכים, ואם נתרשלו כאילו שופכים דמים. בפרשת דרכים היו כותבים מקלט מקלט, כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם^ב.

מקומות דשכיחי רוצחים. והנה בעבר בירדן לב' שבטים ומחצה היו ג' ערי מקלט, ולכל ארץ ישראל שהיו ט' שבטים ומחצה שלש, לפי שהיו בארץ גלעד רוצחים הרבה, ואדמת הקודש אינה מגדלת רוצחים^ג.

לדון דיני נפשות, ונביא שקר נידון על פי בית דין של שבעים ואחד, ומיהו נוהג בזמן הזה בהמסיתים לעבוד עכו"ם המייראים ישראל על אמונת אלקינו (סמ"ק).

תקב) הפרשת משה ויהושע ומשיח. שלש ערי מקלט הבדיל משה רבינו ע"ה בעבר הירדן ושלש הבדיל יהושע כשנכנסו ישראל לארץ והחזיקו בה, סך הכל שש ערי מקלט. ואין אחת קולטת עד שיובדלו כולן שנאמר (במדבר לה, יג) 'שש ערי מקלט תהייתה'. ובימי המלך המשיח יוסיפו עוד שלשה על אלו השש שנאמר 'ויספת', והיכן מוסיפין בקיני וקניזי וקדמוני^ד.

תקב) א. ודברים ד, מב. **ב.** עיין גם שמות כא, יג. **ג.** ע"ע טעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה ריג. **ד.** שבת לב. ועיין מכות י: ה. ע"פ משלי יט, ב. **ו.** רמב"ם הל' רוצח פ"ח ה"ב. **ז.** שם ה"ג. **ח.** שם ה"ד. **ט.** שם ה"ה. **י.** שם ה"ו. **יא.** שם ה"ה. **יב.** מכות ט: י.

חַיֵּב לֹא הָיוּ מְגַלְגְּלִין חוּבוֹ עַל יְדוֹ, וְגַלוּת מְכַפֶּרֶת עֲוֹן (מצודת דוד (רדב"ז) מצוה תפא). וּתְלָאוּ הַכְּתוּב בְּמִיתַת הַבְּהֵן גְּדוּלֵי לְפִי שְׁלֵא הוֹעִילָה תְּפִלָּתוֹ לְהִגָּן עַל מְכֻשׁוֹל כְּזֶה וְאַרְעֵ תְּקֵלָה בְּיָמָיו, יִמְתִּין עַל מִיתָתוֹ שֶׁל זֶה־י, וְלִכֵּן אֲמוּתִיהֶם שֶׁל כְּהֻנִּים גְּדוּלִים הָיוּ מְסַפְּקוֹת מִים וּמִזוֹן לְכָל הַגּוֹלִים שְׁלֵא יִתְפַּלְלוּ עַל מִיתַת בְּנֵיהֶם^{טו} (מצודת דוד שם), וּלְפִי שְׁמִיתַת צְדִיקִים מְכַפֶּרֶת וְכָל שֶׁכֵּן בְּהֵן גְּדוּל מֵאֲחִיו אוֹהֵב חֶסֶד וְהַשְּׁלֹם מְכַפֶּרֶת עַל כָּל הַדּוֹר, וְלִכֵּן בְּמוֹת הַבְּהֵן הַגְּדוּל יִכְפֹּר גַּם לְשׁוֹגֵג הַזֶּה^{טז}.

מצות ט: רמב"ם הל' רוצח פ"ח, ספר המצוות מצות עשה קפ"ב, סמ"ג עשין ע"ו.

מצוה תקכא

שְׁלֵא לְחָוִם עַל הַרוֹצֵחַ (לֹא תַעֲשֶׂה ש"ט)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא לְחָוִם וְלָרַחֵם עַל מִי שֶׁיְהַרֵּג אֶת חֲבֵרוֹ אוֹ יַחֲסֵר אֶחָד מֵאִיבָרָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יט, יג) 'לֹא תַחֲוִם עֵינְךָ עָלָיו'.

משנה הלכות

ונוהגת מצוה זו בזמן שישראל על אדמתן, והוא מצוה מוטלת על המלך והציבור והבית דין שהם בידם לתקן, וכן אי"ה בימינו במלך המשיח שיתגלה לנו במהרה אמן.

תקכא) גדרי הלאו. אסור לבית דין לחוס על הורג נפש במזיד, ולא יאמרו

הואיל וכבר נהרג הראשון ומה תועלת כי נהרוג את זה, ונמצאו מתרשלין בהריגתו, ובכלל הלאו שלא לחוס על מי שנתחייב קנס שלא יאמרו עני הוא זה שלא בכוונה עשה, אלא מגבין ממנו כל שיש לו בלא חנינה^{יג}. ובית דין שהעלימו עין מלענוש המחוייב כדי

מ"ב ערי הלויים. ועוד הוסיפו מ"ב עיר על אלו, והם ללויים ואותן ומגרשיהן גם כן קולטות^{יד}. ומה בין אלו לאלו, ערי מקלט קולטות בין לדעת ובין שלא לדעת ורוצח אינו מעלה שכר דירה, מ"ב עיר אינן קולטות אלא לדעת ורוצח מעלה שכר דירה^{טו} (ועיין לעיל מצוה ת"ח).

שאר פרטים. אין עושין אותן עיירות לא גדולות ולא קטנות אלא בינונית, אין שם מים מכניסין לתוכן מים^{טז}. ותחום העיר קולט כמוהו. אילן העומד בתוך תחום ונופו נוטה חוץ לתחום, משיגיע תחת הנוף נקלט^{יז}.

יג. במדבר לה, כה. יד. רש"י שם. וראה מצות יא: טו. מצות יא. טז. עיין טעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה קעג. יז. רמב"ם שם ה"ט. יח. שם ה"י. יט. שם ה"ח. כ. שם ה"א. **תקכא) א.** רמב"ם הל' סנהדרין פ"כ ה"ד.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. שְׁלֹא תֹאמַר הוֹאִיל וְנִהְרַג זֶה כְּכַר לְמָה נִהְרַג גַּם הַשְּׁנִי וְנִמְצָא שְׁנֵי נַפְשׁוֹת נֶאֱכָרוּ, שְׁאֵם לֹא נָסִיר אֶת הַמְזִיקִים וְנִבְעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקְרַבְנוּ, אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ חַיִּים בְּלֵעֵוֵי, וְלֹא יִתְקַים הַיִּשׁוּב וּמְלֵאָה הָאָרֶץ דָּמִים (עיין אור המצות (לאנגר) ח"ד מצוה רעט)². וְלִפִּי שְׁקִדְמָה הַתּוֹרָה בְּהַצְלָה לְחַוּם וּלְרַחֵם עַל הַהוֹרֵג נַפֶּשׁ בְּשִׁנְגָה וּלְהַשְׁתַּדֵּל בְּהַצְלָתוֹ מִיַּד גּוֹאֵל הַדָּם שְׁלֹא יִהְרַגְנוּ, וְלֹא נִטְעָה לְרַחֵם גַּם עַל זֶה עַל כָּל פְּנִים שְׁלֹא לְהַרְגוֹ, וְהַגֵּם שְׁנִצְטוּיָנוּ לְהַצִּילוֹ בְּדִין שְׁנֵאמַר (במדבר לה, כה) 'וְהַצִּילוּ הָעֵדָה', הַזְּהִירָה תּוֹרָה שְׁאֵם נִתְחַיֵּב בְּדִין לֹא נְחוּם עָלָיו, וּמִצְוָה לְהַרְגוֹ וְלִעֲנֹשׁוֹ כִּי רַחֲמֵי רְשָׁעִים אֲכֹרֵי, וְכַחֲלֵי הַמִּתְפַּשֵּׁט שְׁנִדְבַק בְּאִיבָר אֶחָד מִצְוָה לְחַתְּכוֹ קֶדֶם שְׂיִתְפַּשֵּׁט בְּכָל הַגּוּף, כֵּן זֶה, שְׁאֵם לֹא תִהְרַגְנוּ יַהְרַג הוּא אַחֲרֵימָה, וְלָכֵן 'וּבְעֵרַת הָרַע מִקְרַבְךָ' (אלה המצות (חאגיז) מצוה תקכא. ועיין אור המצות שם).

ספרי פ'ר' שופטים מד, רמב"ם הל' סנהדרין פ"ב, ספר המצוות לא תעשה רע"ט, סמ"ג פ'אויין ר"ב, סמ"ק סי' ר"ה.

משנה הלכות

להסתפק אולי לא נאמר לאו זה אלא לאחר שכבר יצא חייב מבית דין, אבל קודם שנגמר דינו לחיוב אדרבה מצוה לרחם עליו ולהפך בזכותו, ולכן אמרו בגמרא (סנהדרין לו:): שאין מעמידין בסנהדרין זקן ומי שלא ראה בנים וכדומה משום דהם אכזרים ואין מרחמין בדין, ואי נימא דגם קודם גמר דין איכא לאו ד'לא תחוס', אם כן אדרבה אסור לרחם עליו. ובזה יובן מה שאמרו (מכות ז): ר' טרפון ור' עקיבא 'אילו היינו בסנהדרין לא היה נהרג אדם מעולם', וגם החולקים ואמרו 'אף אתם הייתם מרבים שופכי דמים', מיהו מודי דסנהדרין שהרגו אחת בשבוע נקראת

רשעתו עוברים בלאו זה, ואין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה¹.

לפני גמר דין. ונראה דאם אחד מן הסנהדרין בשעת הדין לימד עליו זכות ונתכוון משום דחס עליו שלא יהרגוהו, אף שידע שחייב מיתה, או שלימד עליו חובה שיצא זכאי וכגון שהיו כולם מחייבין והוא ידע לו זכות ואם יאמר הזכות יהרג, דקיימא לן² לימדו כולם לחוב נפטר, והתחכם ולימד גם הוא חובה ופטרותו, לבד ממה שעובר על 'לא תטה משפט' (דברים טז, יט) עובר עוד משום לאו ד'לא תחוס' (שם יט, יג). וקצת יש

ב. ע"פ אבות פ"ג מ"ב. ג. ועיין טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שא. ד. ע"פ משלי יב, י. ה. עיין אלשיך דברים יט, יד-כ. ו. ע"פ דברים יט, יט. ז. חינוך. ח. רמב"ם שם פ"ט ה"א.